

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку і оподаткування підприємницької діяльності**

МЕЛЬНИК Марина Василівна

**ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА АНАЛІЗ ЙОГО СТРУКТУРНИХ
ЗМІН**

(на матеріалах ТОВ «Добробут»)

спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
освітньо-професійна (наукова) програма «Бакалавр»

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконала студентка
групи ОПД-41
Мельник Марина Василівна

підпис

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Назарова І. Я.

підпис

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри

підпис

Тернопіль – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА ЙОГО СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ.....	6
1.1. Економічна сутність, класифікація власного капіталу для потреб обліку....	6
1.2. Основи обліку власного капіталу підприємства.....	11
1.3. Особливості відображення власного капіталу у фінансовій звітності підприємства.....	29
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА ЙОГО СКЛАДОВИХ.....	36
2.1. Методика аналізу власного капіталу.....	36
2.2. Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу.....	42
2.3. Аналіз показників ефективності використання власного капіталу.....	49
Висновки до розділу 2.....	57
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна економіка України характеризується стрімкістю розвитку бізнес-середовища, процесами глобалізації, функціонуванням в умовах ризику та невизначеності, що свідчить про переорієнтування на ринковий тип господарювання. Також на сьогоднішній день виникає потреба відповідати міжнародним вимогам та стандартам. Цього в свою чергу можна досягнути за умов активної діяльності приватних підприємств, адже саме вони знаходяться у центрі усіх економічних реформ, спрямованих на створення ефективної, стабільної та демократичної економіки.

В системі управління діяльністю підприємства найбільш ваговою та відповідальною складовою є управління капіталом. Слід зазначити, що результативність підприємницької діяльності значною мірою залежить від оптимального співвідношення між власним та позичковим капіталом підприємства. Успішне функціонування суб'єктів господарювання, незалежно від виду діяльності та форми власності, пов'язане з формуванням у достатній мірі власного капіталу.

В свою чергу, для менеджерів підприємств важливо проводити ефективну політику управління капіталом, проводити аналіз його структурних складових тощо. Для цього необхідно мати достовірну та змістовну інформаційну базу. Усю необхідну інформацію можна отримати з облікових даних про рух та наявність власного капіталу підприємства. Тому відображення операцій з капіталом, методика його обліку, підходи до сутності потребують постійно вдосконалення, щоб відповідати усім сучасним вимогам.

Облік власного капіталу є об'єктом досліджень багатьох, як зарубіжних, так і українських вчених. Зокрема проблемні питання обліку власного капіталу висвітлювалися у працях таких провідних іноземних науковців, як А. Сміта, Ж.-Б. Сея, Д. Рікардо, А. Тюрго, Ф. Кене, а також у дослідженнях таких українських вчених: Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, Я. Д. Крупки, І. Я. Назарової, В. М. Панасюк, Ю. О. Якімова, З. В. Задорожного, Г. Г. Кірейцева, Т. П. Куриленка, Я. І. Костецького, О. М. Загородної, Т. А. Самойлова, П. Я.

Поповича, Ю. С. Цал-Цалка та багато інших. У своїх роботах ці автори надали досить змістовну інформацію про головні завдання та проблеми, що стосуються теми обліку капіталу. Проте, потреба у дослідженні та вирішенні питань цієї теми надалі залишається актуальною.

Мета та завдання дослідження. Метою бакалаврської роботи є поглиблення теоретичних знань та розробка практичних рекомендацій стосовно удосконалення методики та організації обліку і аналізу власного капіталу.

Для досягнення мети, в процесі написання роботи передбачено вирішити наступні **завдання**:

- дослідити та теоретично обґрунтувати сутність поняття «власний капітал»;
- узагальнити та систематизувати теоретичні знання, що стосуються складових власного капіталу;
- розглянути основні аспекти методики обліку власного капіталу підприємства;
- дослідити та удосконалити організацію обліку власного капіталу;
- ознайомитись з особливостями відображення інформації про власний капітал у звітності підприємства;
- вивчити методику аналізу власного капіталу та надати рекомендації щодо її удосконалення;
- провести аналіз та здійснити оцінку ефективності використання власного капіталу на досліджуваному підприємстві.

Об'єктом дослідження є система обліку і аналізу власного капіталу на прикладі ТОВ «Добробут».

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційні аспекти обліку й аналізу власного капіталу підприємства.

Методи дослідження. У процесі виконання випускної кваліфікаційної роботи використано наступні методи дослідження: загальнонаукові методи – аналізу та синтезу, групування та порівняння, індукції та дедукції; при вивченні

та відображенні змін у структурі – причинно-наслідкового зв'язку, графічний; при вивченні оптимальної структури – розрахунково-аналітичні методи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення методики та організації обліку й аналізу власного капіталу. А саме, у вдосконаленні сутності поняття «власний капітал» та класифікації його структурних складових; обґрунтуванні пропозиції щодо удосконалення обліку та відображення у звітності окремих видів власного капіталу.

Апробація наукових досліджень. За результатами дослідження була опублікована стаття на тему: «Власний капітал як економічна категорія: його сутність та структура» в збірнику наукових праць студентів «Глобалізація обліку та звітності» (Тернопіль, 2019).

Практичне значення одержаних результатів полягає у застосуванні викладених у бакалаврській роботі рекомендацій стосовно обліку та аналізу власного капіталу на ТОВ «Добробут».

В даній роботі використано законодавчі та нормативні документи, методичну та спеціальну літературу, періодичні видання, дані обліку та звітності ТОВ «Добробут».

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА ЙОГО СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

1.1. Економічна сутність, класифікація власного капіталу для потреб обліку

Поняття «власний капітал» є однією з найпоширеніших економічних категорій, а його вивчення та дослідження тривають уже не одне століття. Перші згадки про капітал з'явилися у працях Аристотеля, який виділив два підходи до визначення сутності цього поняття. Перший визначає капітал, як багатство, яке надане людині природою. При другому підході капітал розглядається, як процес нагромадження грошей, зокрема «мистецтво наживати статок, з чим пов'язане уявлення, що багатство і нажива не мають ніяких меж» [21, 223].

Із розвитком товарно-грошових відносин дослідження капіталу значно поглиблювалися. Зокрема, вагомий вклад у розуміння сутності цієї категорії здійснили представники багатьох економічних шкіл, а саме: фізіократи, меркантилісти, марксисты, представники школи класичної політекономії та неокласичної. Авторські визначення представників шкіл розглянемо у табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Перелік трактувань капіталу, сформульованих представниками провідних економічних шкіл

№ п/п	Автор	Визначення
1.	А. Сміт	Капітал – це результат праці, який певний час може бути не задіяним у процесі виробництва [52].
2.	А. Тюрго	Капітал – рухоме майно, що є результатом збереження, ощадливості [2].
3.	Ф. Кене	Капітал – продукт, що залишається після сплати всіх видатків з доходу [22].
4.	Д. Рікардо	Капітал – багатство, що використовується у виробництві та складається з інструментів, що необхідні для приведення в дію праці [50].
5.	Ж.-Б. Сей	Капітал – це провідний чинник виробництва, який поряд із землею та працею, приносить власнику дохід [51].

З часом уявлення про сутність капіталу та власного капіталу змінювалося, виникали нові підходи до трактування. Українські науковці теж вклали вагомий внесок у дослідження цієї теми. Перелік визначень власного капіталу, поданих українськими авторами подано у табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

**Перелік визначень поняття «власний капітал»,
сформованих українськими авторами**

№ п/п	Автор	Визначення
1	2	3
1.	Ф.Ф. Бутинець	Власний капітал – це загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів [4, 79].
2.	С. Ф. Голов	Власний капітал – характеризує загальну вартість коштів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів [11,528].
3.	Я. Д. Крупка	Власний капітал – це ресурси підприємства, акумульовані його власниками у вигляді внесків до зареєстрованого статутного та іншого капіталу, а також набутого за час господарської діяльності майна [26, 207].
4.	І.Я. Назарова	Власний капітал — це основний ризиковий капітал, власність підприємства, який не дає гарантованого права на прибуток, дивіденди [13].

Отож бачимо, що поняття власний капітал є широке та має великий перелік трактувань. В багатьох енциклопедичних виданнях про нього також пишуть «загальновідоме, але вкрай важке для визначення поняття». Водночас усі перелічені визначення доповнюють одне одного та надають комплексну характеристику вищенаведеної категорії.

Не менш важливим є вивчення трактування категорії «власний капітал» у нормативно-правовій базі. Визначення власного капіталу за національними та міжнародними стандартами подано на рис. 1.1.

Як видно з рисунку 1.1., трактування власного капіталу за міжнародними та національними стандартами теж не є ідентичними.

Рис. 1.1. Визначення поняття «власний капітал» за національними та міжнародними стандартами

Слід сказати, що поняття «власний капітал» є досить неоднозначним і має багато трактувань як у наукових, так і у нормативно-правових джерелах. Неоднозначність у трактуваннях власного капіталу за національними та міжнародними стандартами призводить до виникнення відмінностей у структурі власного капіталу та звітності. Тому ми вважаємо, що необхідно сформулювати єдине визначення, за основу якого взяти, що власний капітал - це категорія, яка включає в себе всі засоби, що спрямовані на формування активів підприємства за мінусом запозиченого капіталу.

Поняття «власний капітал» включає в себе різні його види. Отож, виникає потреба здійснювати упорядкування його складових.

Найперше зупинимось на структуруванні власного капіталу за нормативно-правовою базою. Класифікація капіталу за Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – НП(С)БО 1) представлена на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Поділ власного капіталу відповідно до НП(С)БО 1

У Концептуальній основі міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ) зазначено, що суму власного капіталу можна розділяти на такі структурні складові:

- кошти, які внесені акціонерами;
- нерозподілений прибуток;
- резерви, які відображають коригування сум збереженого капіталу, або ті, що показують відрахування із суми отриманого нерозподіленого прибутку [24].

Така класифікація зручна для акціонерних товариств. За допомогою цієї класифікації можна побачити можливості та правові обмеження підприємства використовувати власний капітал.

Багато вчених мають своє бачення на поділ власного капіталу. Зокрема, Ф.Ф. Бутинець пропонує такі класифікаційні ознаки:

1. За формою (інвестований, додатково вкладений та подарований капітал);
2. За рівнем відповідальності (стагунтний, додатковий, резервний капітал тощо) [4, 85].

В свою чергу С. Ф. Голов здійснює поділ власного капіталу на вкладений та накопичений. До вкладеного він відносить суму капіталу внесеного засновниками, а до накопиченого – нерозподілений прибуток [11, 535].

В.М. Панасюк та І.Я. Назарова виділяють у структурі власного капіталу:

1. Інвестований капітал, що включає в себе статутний капітал, обов'язковий пайовий капітал, неоплачений капітал, вилучений капітал, додатково вкладений капітал засновниками, додатковий пайовий капітал;

2. Набутий капітал, який включає капітал сформований за рахунок одержання активів безкоштовно, капітал сформований за рахунок переоцінок, інший додатковий капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), резервний капітал [44].

Проаналізувавши вищезазначені твердження, робимо висновок, що в основу поділу власного капіталу покладено ознаки власності та накопичення. Внесений капітал – капітал, що формується за рахунок внесків засновників, а накопичений формується упродовж господарсько-фінансової діяльності підприємства. Структурну схему класифікації власного капіталу представлено на рис. 1.3.

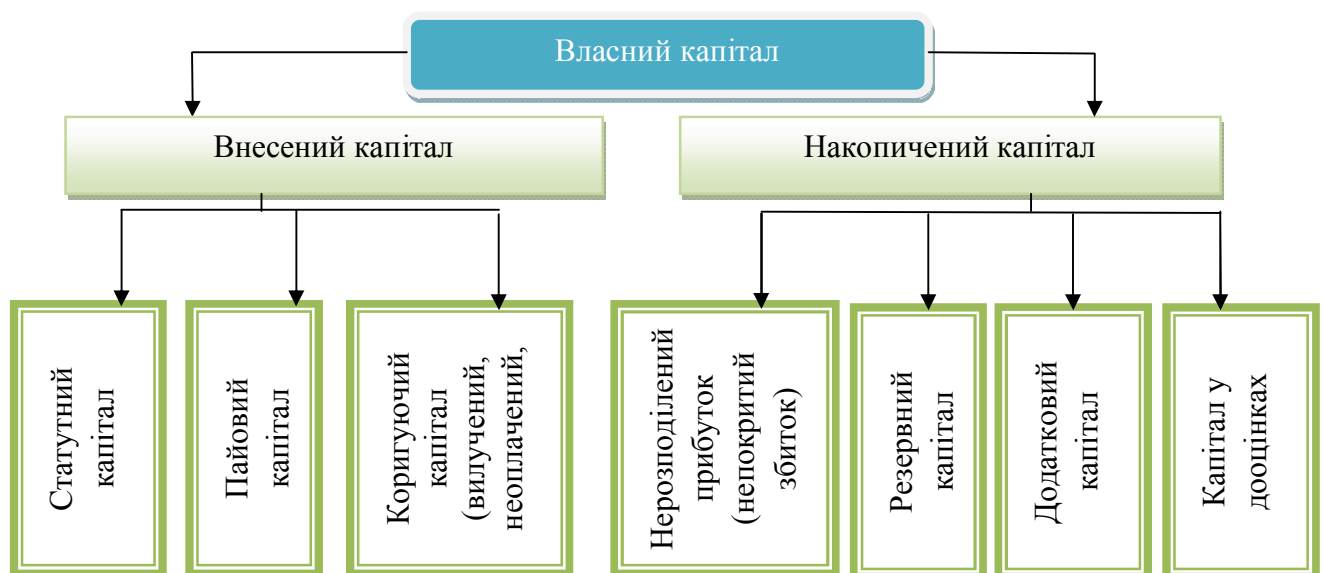

Рис. 1.3. Структурна схема класифікації власного капіталу

Отож, в сучасній системі обліку та звітності існує багато підходів до сутності та класифікації власного капіталу. Певні відмінності спостерігаються у

визначенні за міжнародними та національними стандартами. Також велика різноманітність підходів до поділу власного капіталу привертає увагу багатьох дослідників. Нами запропоновано здійснювати поділ власного капіталу на 2 основні складові – внесений та накопичений капітал.

1.2. Основи обліку власного капіталу підприємства

Розкриття питання обліку власного капіталу розпочнемо з вивчення нормативно-правової бази. Основними нормативно-правовими документами, які регулюють облік власного капіталу є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та НП(С)БО 1. Також перелік нормативно-правової бази доповнюється й іншими законами та положеннями, які в певній мірі впливають на регулювання обліку власного капіталу. Перелік таких нормативних документів розглянемо у табл. 1.3.

Таблиця 1.3.

Нормативно-правова база для здійснення обліку власного капіталу

№ п/п	Назва документа	Номер та дата затвердження	Об'єкт регулювання
1	2	3	4
1.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	№996-XIV від 16.07.1999 р.	Дає визначення власного капіталу, визначає принципи ведення обліку, визначає основні засади методології ведення обліку [18].
2.	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	№73 від 07.02.2013 р.	Містить загальні відомості та вимоги щодо формування інформації про власний капітал у фінансовій звітності [42].
3.	Господарський кодекс України	№436-IV від 16.01.2003 р.	Визначає основні засади регулювання господарської діяльності підприємств та організацій [12].
4.	Цивільний кодекс України	№435-IV від 16.01.2003 р.	Дає визначення поняттю «господарські товариства», їх види та склад майна і капіталу [55].
5.	Податковий кодекс України	№27550-VI від 02.12.2010 р.	Регулює порядок оподаткування внесків до статутного капіталу [46].

Продовження таблиці 1.3.

1	2	3	4
6.	Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	№2258-VIII від 21.12.2017 р.	Визначає основні вимоги та порядок здійснення аудиту фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності [17].
7.	Закон України «Про господарські товариства»	№1576-XII 19.09.1991 р.	Визначає порядок формування та зміни статутного капіталу, обмеження щодо внесків учасників, порядок формування резервного капіталу тощо. Закон втратив чинність у частині, що стосується товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю [19].
8.	Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»	№2275-VII від 06.02.2018 р.	Визначає мінімальний розмір статутного капіталу, порядок його збільшення/зменшення, порядок вилучення часток у власному капіталі тощо [20].
9.	Закон України «Про акціонерні товариства»	№514-VI від 17.09.2008 р.	Визначає мінімальний розмір статутного капіталу, порядок його збільшення/зменшення, встановлює мінімальний розмір резервного капіталу [16].

Якщо підприємство у своїй діяльності керується міжнародними стандартами, то регулюючими документами з обліку власного капіталу є Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 «Перше застосування міжнародних стандартів фінансової звітності» (далі – МСФЗ 1), Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» (далі – МСБО 1), Міжнародний стандарт фінансової звітності 12 «Податки на прибуток» (далі – МСФЗ 12). У даних стандартах зазначено основні принципи та засади обліку власного капіталу на міждержавному рівні. Зокрема у МСФЗ 1 розкрито інформацію стосовно особливостей переходу на міжнародні стандарти та трансформації звітності, в тому числі і звіту про зміни у власному капіталі [38]. У МСБО 1 прописано загальні принципи подання фінансової звітності, вимоги до її структури та змісту [35]. В свою чергу МСФЗ 12

визначає порядок визначення облікового та податкового прибутку/збитку, який суттєво впливає на збільшення/зменшення кінцевої суми накопиченого власного капіталу [36]. Дослідження цих нормативних документів є вкрай важливим, адже при поглинаючому процесі глобалізації підприємства дедалі частіше починають керуватися у своїй діяльності саме міжнародними стандартами.

Також українські науковці особливу увагу приділяють дослідженню нормативно-правової бази регулювання обліку власного капіталу підприємств з іноземними інвестиціями. До числа таких нормативних документів належить Закон України «Про режим іноземного інвестування» №93/96-ВР від 19.03.1996 р. У цьому законі зазначено особливості форми і види здійснення іноземних інвестицій, їх оцінка, регулювання господарської діяльності і т.д. Ю.О. Якимов зазначає, що даний нормативний документ має багато законодавчих прогалин та колізій та не забезпечує належної якості регулювання обліку власного капіталу [58, 3].

Ще одним нормативно-правовим джерелом для підприємств з іноземними інвестиціями є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 31 «Частки у спільних підприємствах». У цьому стандарті розглядається «нерозподілений дохід», особливості його визначення та обмеження щодо використання [37].

На рівні підприємства теж відбувається регулювання обліку власного капіталу. Документами у яких можуть бути прописані основні аспекти на рівні підприємства є:

- Статут;
- Договір про внесення додаткового вкладу;
- Наказ про облікову політику.

Підставою для відображення змін розміру статутного капіталу є статут підприємства, витяг з протоколу зборів акціонерів [3]. Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у статуті товариства повинна відображатися наступна інформація:

- повне та скорочене найменування товариства;

- органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень;
- порядок вступу до товариства та виходу з нього;
- інші відомості, що не суперечать закону [20].

Особливим нововведенням у даному законі є те, що скасовано обов'язок відображення у статуті підприємства інформації про розмір статутного капіталу та перелік учасників. Натомість зменшено термін внесення учасниками внесків у статутний капітал з одного року до шести місяців.

У Статті 18 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» зазначено, що при збільшенні статутного капіталу за рахунок внесення коштів третьою стороною необхідно укласти Договір про внесення додаткового вкладу. На основі даного договору:

- учасник та/або третя особа зобов'язується зробити додатковий вклад;
- товариство зобов'язується збільшити розмір його частки у статутному капіталі.

Чинним законодавством не передбачено установлені форми даного документа. Пропонуємо на ТОВ «Добробут» розробити та затвердити форму Договору про внесення додаткового вкладу (Додаток А), з використанням таких розділів:

1. Загальні положення (відомості про товариство та вкладника, їхні реквізити).
2. Розмір додаткового вкладу (загальний розмір та форма вкладу).
3. Термін та порядок внесення вкладу (зазначається термін та форма внесення вкладу, реквізити для внесення).
4. Затвердження результату внесення вкладу (наводиться інформація про затвердження/не затвердження внесеного вкладу та відображення змін у статутному капіталі).
5. Набуття статусу учасника товариства (наводиться інформація про порядок набуття третьою стороною права власності на частку у статутному капіталі).

6. Вирішення спорів (зазначається порядок вирішення спорів, які виникають між учасниками договору).
7. Відповідальність сторін (вказується відповідальність, яку несуть учасники договору у випадку невиконання або неповного виконання умов договору).
8. Строк дії та інші умови договору (може зазначатися порядок внесення змін та доповнень до договору, кількість примірників договору, дата введення в дію та термін дії, умови конфіденційності інформації тощо).
9. Підписи сторін.

Багато питань стосовно обліку власного капіталу прописується в обліковій політиці підприємства. Це можуть бути порядок збільшення/зменшення статутного капіталу, джерела отримання нерозподіленого прибутку, напрямки його використання та розподілу, відсоток обов'язкових відрахувань до складу резервного капіталу, організація аналітичного обліку, відображення в регістрах та звітності операцій з власним капіталом тощо [10, 225]. Правильне оформлення облікової політики в свою чергу забезпечує достовірність та об'єктивність даних, які надаються користувачам.

Проаналізувавши вищеперераховану нормативну базу можемо сказати, що лише окремі ділянки обліку власного капіталу регулюються законами та положеннями державного значення. При цьому важливе значення надається нормативним документам на рівні підприємства. Це в свою чергу дає можливість обирати для себе кращий варіант ведення обліку власного капіталу, виходячи із специфіки діяльності.

Облік власного капіталу ведуть в розрізі його складових, які визначенні НП(С)БО 1. Для обліку кожної складової призначений конкретний рахунок у Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій (далі – План рахунків). Характеристику рахунків обліку з власного капіталу подано в табл. 1.4.

Таблиця 1.4.

Рахунки, призначені для ведення обліку власного капіталу

№ п/п	Структурний елемент власного капіталу	Рахунок	+/- до підсумку розділу пасиву балансу
1.	Зареєстрований (пайовий) капітал	40	+
2.	Капітал у дооцінках	41	+
3.	Додатковий капітал	42	+
4.	Резервний капітал	43	+
5.	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	44	+/-
6.	Вилучений капітал	45	-
7.	Неоплачений капітал	46	-

Найбільш вагому складову у складі власного капіталу займає зареєстрований капітал, що обліковується на рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», адже він є першоосновою функціонування будь-якої організації. Планом рахунків передбачено використання наступних субрахунків до цього рахунку (табл.1.5).

Таблиця 1.5.

Перелік та призначення субрахунків до рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал»

№ з/п	Назва рахунку	Код рахунку	Призначення
1.	Статутний капітал	401	Відображається сума статутного капіталу господарських товариств.
2.	Пайовий капітал	402	Відображаються суми пайових внесків членів споживчого товариства, колективного сільськогосподарського підприємства, житлово-будівельного кооперативу, кредитної спілки та інших підприємств.
3.	Інший зареєстрований капітал	403	Відображається зареєстрований капітал інших підприємств.
4.	Внески до незареєстрованого статутного капіталу	404	Відображаються внески, які надходять для формування статутного капіталу, зокрема акціонерного товариства, після його оголошення і до реєстрації відповідних змін до установчих документів.

Найчастіше в обліку використовується субрахунок 401 «Статутний капітал», котрий призначений для відображення суми статутного капіталу, відповідно до установчих документів, господарських товариств, комунальних підприємств тощо. Інші субрахунки призначені для використання іншими видами господарських об'єднань. ТОВ «Добробут» для відображення суми зареєстрованого капіталу використовує рахунок 401.

Для деяких видів підприємств встановлюють мінімально допустимий розмір статутного капіталу. Такі норми прописані у Законі України «Про господарські товариства». Детальніше розглянемо їх на рис. 1.4.

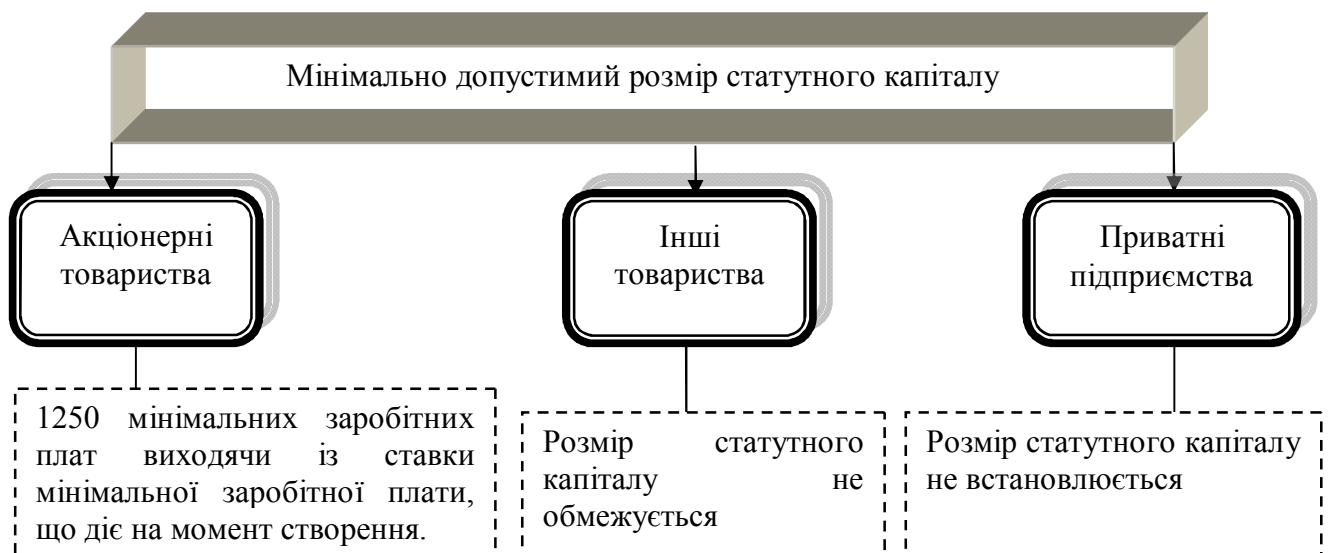

Рис. 1.4. Мінімально допустимий розмір статутного капіталу

Основним призначення статутного капіталу є формування першочергового джерела фінансування новоствореного підприємства та гарантування інтересів кредиторів. Тому на нашу думку, неправомірним є відсутність мінімально допустимого внеску статутного капіталу для інших товариств (окрім акціонерних). Особливо це стосується товариств з обмеженою відповідальністю, учасники яких несуть відповідальність у межах їх внесків до статутного капіталу. Тому на законодавчому рівні має бути встановлений мінімально допустимий внесок для таких товариств, причому він може бути різним і залежати, наприклад від виду діяльності товариства чи кількості його учасників.

Окрім того, мінімальні допустимі розміри статутних капіталів, зокрема для акціонерних товариств, контролюються на дату створення такого товариства. Разом з тим, дані розміри не фіксуються в гривневому еквіваленті, а залежать від показника мінімальної заробітної плати на дату створення. Проблемним питанням є те, що даний показник як мінімум щороку змінюється, проте подальшого контролю за дотриманням мінімально допустимого розміру немає. Винятком є ситуація, якщо після закінчення другого та кожного наступного фінансового року вартість чистих активів товариства виявляється меншою від статутного капіталу. Тоді суб'єкт господарювання зобов'язаний оголосити про зменшення свого капіталу та зареєструвати відповідні зміни до статуту у встановленому порядку. Якщо вартість чистих активів акціонерного товариства стає меншою від мінімального розміру статутного капіталу, встановленого законом, товариство підлягає ліквідації (ст.155 Цивільного кодексу України).

Таким чином виникає ситуація за якої товариства створені у раніші періоди матимуть менший розмір статутного капіталу і відповідно будуть більш ризиковими. На нашу думку, для дотримання рівноцінних вимог для новостворених суб'єктів господарювання та товариств, що були раніше зареєстровані, необхідно законодавчо затвердити норму постійного контролю за мінімальними розмірами статутного капіталу і відповідно при збільшенні мінімальної заробітної плати зобов'язувати товариства зі статутними капіталами меншими за норму збільшувати їх розміри, наприклад шляхом реінвестування.

Статутний капітал формується за рахунок внесків його учасників. Такими внесками виступають грошові кошти, основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, цінні папери, об'єкти інтелектуальної власності тощо. Формування статутного капіталу для акціонерних товариств здійснюється за рахунок акцій. При цьому слід зазначити, що є суттєва різниця між приватними та публічними акціонерними товариствами. Публічні товариства

мають бути зареєстровані на фондовій біржі та допущенні до торгів акціями [5, 212].

При внесенні часток до статутного капіталу у майновій формі необхідно здійснювати належне документальне оформлення. Чинним законодавством не передбачено регламентованої форми документа для відображення такої операції. Тому пропонуємо внесення таких часток оформляти Актом приймання-передавання майна до статутного капіталу, який має містити інформацію про найменування товариства, його засновника, особу, яка здійснює внесок, дані про майно, що передається. Форму, запропонованого акту приймання-передавання майна, заповненого за даними ТОВ «Добробут» відображено на рис. 1.5.

Акт приймання-передавання майна до статутного капіталу				
<u>Товариство з обмеженою відповідальністю «Добробут»,</u>				
м. Здолбунів		«__» _____ 20__ р.		
Товариство з обмеженою відповідальністю «Добробут»,				
в особі _____		Бляшина Ярослава Івановича _____		
<i>(представник засновника господарського товариства)</i>				
що діє на підставі _____		Статуту _____		
з однієї сторони, та _____				
<u>Приватне підприємство «Теплогазбуд»</u>				
<i>(повне найменування господарського товариства)</i>				
в особі _____		Бляшина Василя Степановича _____		
<i>(прізвище, ім'я, по батькові)</i>				
що діє на підставі _____		Статуту _____		
<i>(назва документа)</i>				
з другої сторони, уклали цей Акт про те, що _____				
<u>Приватне підприємство «Теплогазбуд»</u>				
<i>(повне найменування товариства)</i>				
_____ передає, а _____				
<u>Товариство з обмеженою відповідальністю «Добробут»</u>				
<i>(повне найменування товариства)</i>				
_____ приймає майно згідно з переліком:				
№ з/п	Найменування	Кількість	Оціночна вартість	Примітки
1.	Вантажний автомобіль «Камаз 43253»	2	760000,00	
Майно передане повністю, зауважень до якості і кількості майна немає.				
Майно отримав			Майно передав	
ТОВ «Добробут»			ПП «Теплогазбуд»	
35700, м.Здолбунів			33025, м. Рівне,	
вул. Шевченка, 2а			вул. М. Чурай,9	
код ЄДРПОУ 21071244			код ЄДРПОУ 32300972	
Директор Я.І. Бляшин			Директор В.С. Бляшин	
_____			_____	
<i>(підпис)</i>			<i>(підпис)</i>	
М.П.			М.П.	

Рис. 1.5. Акт приймання-передавання майна до статутного капіталу

У статті 13 Закону України «Про господарські товариства» встановлено, що для формування статутного капіталу будь-якого господарського товариства не можна використовувати:

- Бюджетні кошти;
- Кошти отримані в кредит і під заставу;
- Векселі;
- Майно державних (комунальних) підприємств, що не підлягає приватизації);
- Майно, яке знаходиться в оперативному управлінні державних установ [19].

Отже, статутний капітал – це загальна сума коштів, вкладених засновниками та які прописані в установчих документах. Аналітичний облік статутного капіталу ведуть в розрізі груп засновників, акціонерів тощо[57].

В акціонерних товариствах облік статутного капіталу пов'язаний з процесом обліку акцій власної емісії, тому статутний капітал має тісний взаємозв'язок з обліком неоплаченого та вилученого капіталу [58]. Рахунки 45, 46 відносять до контрпасивних рахунків. Вони виступають регулятором величини статутного капіталу і завжди мають дебетове сальдо.

Порядок збільшення/зменшення величини статутного капіталу відбувається відповідно до порядку встановленого у Законах України «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Зміни в бухгалтерському обліку відображаються після внесення їх до державного реєстру.

Типові бухгалтерські проведення з обліку статутного капіталу представлені у табл. 1.6.

Таблиця 1.6.

Облік формування та змін статутного капіталу

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Зареєстровано формування/збільшення статутного капіталу	46	401
2.	Відображено внески до статутного капіталу: <ul style="list-style-type: none"> - Грошовими коштами; - Основними засобами; - Нематеріальними активами; - Цінними паперами; - Товарно-матеріальними цінностями. 	30, 31 10 12 14 20, 22, 28	46 46 46 46 46
3.	Здійснено реінвестування дивідендів, нерозподіленого прибутку у статутний капітал	671, 443	46
4.	Зменшено статутний капітал: <ul style="list-style-type: none"> - При поверненні вкладів учасникам; - На суму вилучених акцій 	401 401	672 45

Іншим видом власного капіталу є капіталу в дооцінках, для обліку якого призначений рахунок 41 «Капітал у дооцінках». Облік ведеться в розрізі відповідних субрахунків. Виокремлення поняття «капітал в дооцінках» пов'язане мінливістю економічного середовища та потребою наближення облікової вартості активів до їх ринкової вартості [40].

Із обліком капіталу в дооцінках тісно пов'язане визначення справедливої вартості – суми, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [3]. У випадках, коли залишкова вартість необоротних активів суттєво відрізняється від їх справедливої вартості підприємства здійснюють дооцінку. Поріг суттєвості для проведення переоцінки зазначається в обліковій політиці.

Зазвичай проводиться переоцінка основних засобів та нематеріальних активів. Порядок проведення переоцінки визначений у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку основних засобів затверджених наказом Міністерства фінансів України №561 від 30.09.2003 р., Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [41]. Схему проведення переоцінки основних засобів, нематеріальних активів розглянемо на рис. 1.6.

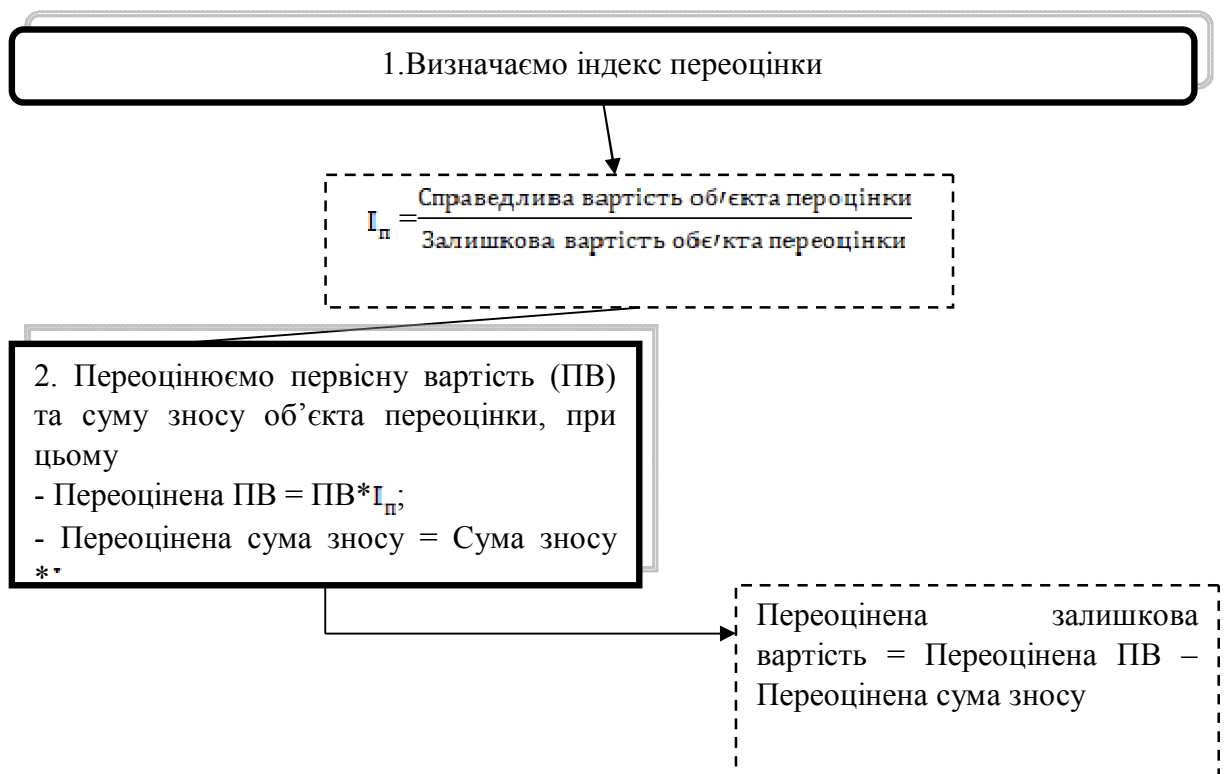

Рис. 1.6. Порядок проведення переоцінки

За кредитом рахунку 41 відображають проведення дооцінки, за дебетом – проведення уцінки, вибуття або зменшення корисності необоротних активів.

На рис. 1.7. представимо типові бухгалтерські проведення з обліку капіталу в дооцінках.

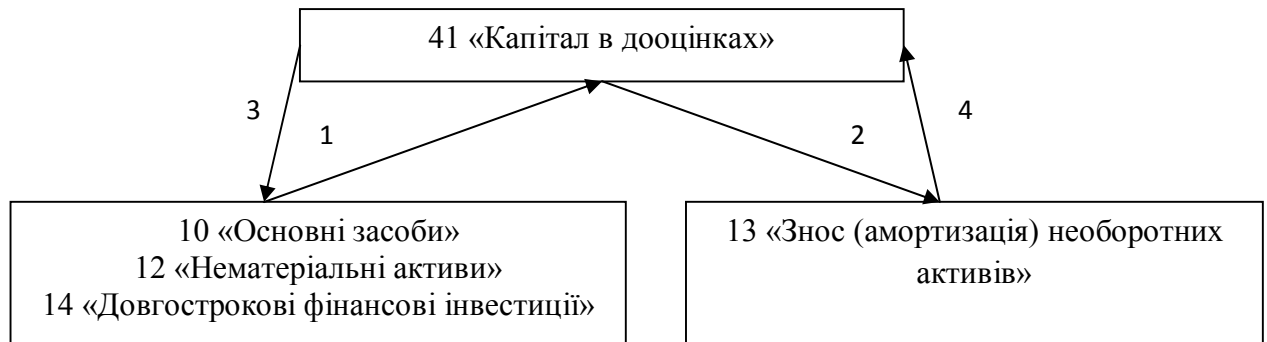

Рис. 1.7. Облік капіталу в дооцінках

Пояснення до рис. 1.7.:

1. Відображено суму дооцінки первісної вартості необоротних активів;
2. Відображено суму дооцінки зносу необоротних активів;
3. Здійснено уцінку первісної вартості об'єкта переоцінки;
4. Уцінено суму зносу об'єкта переоцінки.

Додатковий капітал – це сума капіталу вкладеного понад суму зареєстрованого статутного капіталу; капітал отриманий у процесі господарської діяльності підприємства [5, 219].

Додатковий капітал поділяють на 2 основні складові:

1. Додатково вкладений капітал (емісійний дохід, інші внески учасників понад суму зареєстрованого статутного капіталу);
2. Інший додатковий капітал (включає накопичені курсові різниці, суму безоплатно одержаних необоротних активів та інший додатковий капітал).

Характеристику субрахунків додаткового капіталу розглянемо у табл. 1.7.

Таблиця 1.7.

Призначення субрахунків додатково капіталу

№ п/п	Код рахунку	Назва рахунку	Призначення
1	421	«Емісійний дохід»	Призначений для відображення прибутку або збитку від продажу, випуску або анулювання інструментів капіталу.
2.	422	«Інший вкладений капітал»	Призначений для відображення суми капіталу, вкладеного засновниками понад розмір зареєстрованого статутного капіталу.

Продовження таблиці 7.1.

1	2	3	4
3.	423	«Накопичені курсові різниці»	Призначений для узагальнення інформації про курсові різниці, які відповідно до стандартів бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу та визнаються в іншому сукупному доході.
4.	424	«Безоплатно одержані необоротні активи»	Призначений для відображення сум безоплатно одержаних необоротних активів.
5.	425	«Інший додатковий капітал»	Призначений для обліку видів додаткового капіталу, які не можуть бути включені до попередніх субрахунків.

Типові бухгалтерські проведення обліку додаткового капіталу, з використанням усіх вищезазначених субрахунків розглянемо у табл. 1.8.

Таблиця 1.8.

Облік додаткового капіталу

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Відображено емісійний дохід	30, 31	421
2.	Відображено додаткові внески засновників понад розмір статутного капіталу	422	30, 31, 10, 12, 20, 22, 28
3.	Відображено курсову різницю за дебіторською заборгованістю, погашення якої не планується найближчим часом (курс НБУ зріс)	18	423
4.	Одержані безоплатно необоротні активи	10, 11, 12	424

Невід'ємною складовою власного капіталу є резервний капітал, який являє собою створення резерву за рахунок нерозподіленого прибутку, з метою покриття можливих збитків, погашення заборгованості на випадок ліквідації тощо [1].

Розміри резервного капіталу товариств (окрім акціонерних) регулюються ЗУ «Про господарські товариства». Розміри резерву для акціонерних товариств

регулюються ЗУ «Про акціонерні товариства». Детальніше про розміри відрахувань до резервного капіталу розглянемо на рис. 1.8.

Рис. 1.8. Норми відрахувань до резервного капіталу

Також у Законі України «Про товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю» зазначена ще одна особливість. Якщо певне товариство захоче викупити частку в статутному капіталі без зменшення на розмір такої частки, то на день викупу необхідно сформувати резервний капітал у розмірі ціни її придбання [49].

Рішення про розмір відрахувань до резервного капіталу належить до компетенції загальних зборів. На рішення про розмір власного капіталу впливають наступні фактори: можливі ризики, рівень конкуренції, специфіка ринку, взаємовідносини з партнерами тощо.

Узагальнення інформації про резервний капітал здійснюється на однойменному рахунку 43 «Резервний капітал». Підставою для відображення операцій з резервним капіталом в обліку є витяг з протоколу зборів акціонерів. Типові проведення з обліку резервного капіталу представлено на рис. 1.9.

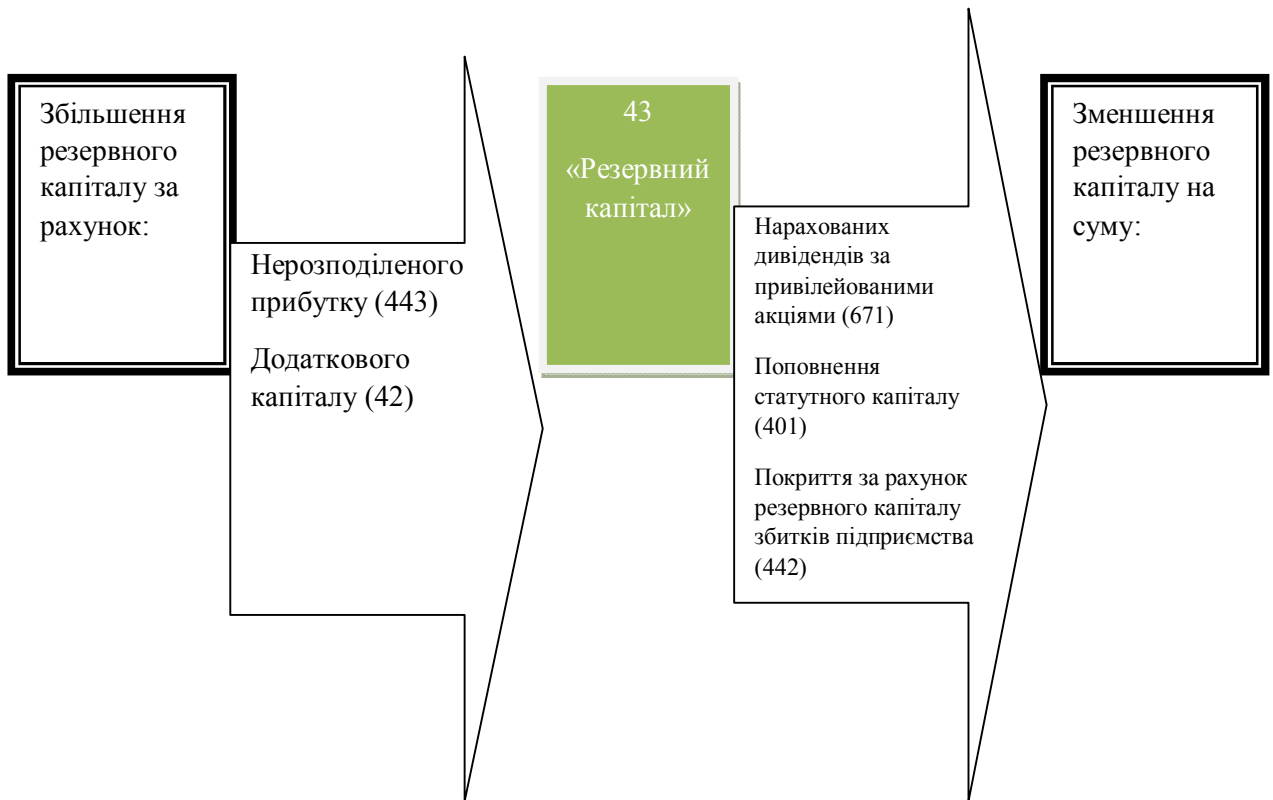

Рис. 1.9. Відображення в обліку операцій з резервним капіталом

Отож, з рис. 1.9. видно, що резервний капітал дає можливість підприємству заощадити кошти у випадку отримання збитку, а при отриманні прибутку кошти резерву можна спрямувати на виплату дивідендів або поповнення статутного капіталу.

Ще однією ваговою складовою власного капіталу є нерозподілений прибуток (непокритий збиток), який являє собою прибуток, отриманий в процесі діяльності підприємства та залишається у його розпорядженні після виплати дивідендів та формування резервного капіталу. Згідно з НП(С)БО 1 прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати [42].

В залежності від отриманого фінансового результату прибутку/збитку збільшується/зменшується сума власного капіталу.

На рис. 1.10. представлено схему визначення нерозподіленого прибутку на ТОВ «Добробут».

Рис. 1.10. Порядок визначення нерозподіленого прибутку

У Господарському кодексі України прописано, що порядок розподілу та використання нерозподіленого прибутку будь-якого підприємства (крім державних та комунальних) визначається власником та установчими документами відповідно до законодавства.

Чистий прибуток звітного року спочатку формується на рахунку 79 «Фінансові результати» як різниця між кредитовим оборотом рахунку, де відображається чистий дохід від реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг (без ПДВ, інших непрямих податків), і дебетовим оборотом рахунку, куди списуються собівартість реалізованої продукції, робіт, послуг та інші витрати діяльності [53].

Інформація про нерозподілений прибуток минулих років та поточного формується на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Планом рахунків передбачено використання таких субрахунків по вищенаведеному рахунку:

- 441 «Нерозподілений прибуток» - відображає інформацію про наявність та рух нерозподіленого прибутку;

- 442 «Непокриті збитки» - відображає суму непокритого збитку, списання якого здійснюється за рахунок нерозподіленого прибутку, резервного капіталу тощо;
 - 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» - відображає розподіл прибутку між власниками, відрахування до резервного капіталу та ін.
- Господарські операції з використанням рахунку 44 розглянемо у табл. 1.9.

Таблиця 1.9.

Облік нерозподіленого прибутку (непокритого збитку)

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Отримано прибуток періоду	79	441
2.	Використано прибуток на формування резервного капіталу	443	43
3.	Нараховані дивіденди	443	671
4.	Отримано збиток за підсумками звітного періоду	442	79

Невід’ємною складовою контролю за процесом формування та відображення змін у власному капіталі є процес безперервного відображення операцій у документах. Первинними документами, які відображають зміни у власному капіталі, пов’язані з рухом основних засобів, запасів, грошових коштів є відповідні первинні документи для кожного виду активів (акт приймання-передачі основних засобів, накладна, виписка банку тощо). Для відображення змін у власному капіталі, які пов’язані з розрахунками з учасниками використовують накази, розпорядження, рішення зборів учасників, засновницький опис майна, довідку бухгалтерії і т.д. Бухгалтерська довідка також виступає первинним документом для відображення змін у власному капіталі, що пов’язані з зміною облікової політики, виправленням помилок, визначення фінансового результату тощо.

Для синтетичного обліку власного капіталу використовується Журнал №7 або ж електронні реєстри обліку [26, 228].

Отож, облік власного капіталу є важливим інформативним джерелом для власників підприємства, інвесторів, кредиторів тощо. Незважаючи на те, що вивчення цієї категорії триває уже не перший рік, відображення власного капіталу у бухгалтерському обліку потребує постійного удосконалення та відповідності вимогам діючого законодавства.

1.3. Особливості відображення власного капіталу у фінансовій звітності підприємства

Відображення показників власного капіталу у фінансовій звітності регулюється національними стандартами: НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність», П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами». Також особливості представлення інформації про власний капітал у звітності регламентують МСБО 1 «Подання фінансової звітності» та МСФЗ 1 «Перше застосування міжнародних стандартів фінансової звітності». Окрім того, необхідну інформацію при складанні звітності можна отримати із Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом №433 Міністерства фінансів від 28.03.2013 р. та Методичних рекомендацій з перевірки порівнянності показників фінансової звітності затверджених наказом №476 Міністерства фінансів від 11.04.2013 р.

Дані про рух та наявність власного капіталу узагальнюються у Балансі (Звіті про фінансовий стан) (форма №1) та Звіті про власний капітал (форма № 4). Також розширену інформацію можна отримати із Приміток до річної фінансової звітності (форма № 5) [27].

Складові власного капіталу відображаються у звітності разом із відображенням активів та зобов'язань. Інформативним джерелом для складання звітності про рух та наявність власного капіталу є залишки 4 класу рахунків бухгалтерського обліку [45,48].

Чинним законодавством визначено, що суб'єкти малого підприємництва подають лише дві форми річної фінансової звітності – Баланс (Звіт про фінансовий стан) та Звіт про фінансові результати. Відповідно інформацію про власний капітал можна віднайти та проаналізувати виходячи із цих двох форм [43].

ТОВ «Добробут» подає усі форми фінансової звітності, в тому числі і Звіт про власний капітал, керуючись національними стандартами.

Співвідношення між показниками власного капіталу та рядками статей балансу представлено у табл. 1.10.

Таблиця 1.10.

Відображення елементів власного капіталу у Балансі (Звіті про фінансовий стан)

№ п/п	Структурний елемент власного капіталу	Код рядка балансу
1.	Зареєстрований (пайовий) капітал	1400
2.	Капітал у дооцінках	1405
3.	Додатковий капітал	1410
4.	Резервний капітал	1415
5.	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420
6.	Неоплачений капітал	1425
7.	Вилучений капітал	1430

Також до рядків балансу можуть додаватися наступні статті: 1401 «Внески незареєстрованого статутного капіталу», 1411 «Емісійний дохід», 1412 «Накопичені курсові різниці», 1435 «Інші резерви» [34].

У рядку 1495 (підсумок I розділу пасиву балансу) відображається загальна сума наявного на підприємствах власного капіталу [15, 186].

У балансі ТОВ «Добробут» (Додаток Б) інформація про власний капітал за 2018 рік відображається за такими видами капіталів: зареєстрований капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток).

Важливу цінність для внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації містить рядок 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)», адже цей показник свідчить про результативність діяльності підприємства. З метою деталізації даних про суми нерозподіленого прибутку (збитку) поточного періоду пропонуємо у розділ I пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) внести рядок 1421 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) за період» (рис. 1.11).

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	408	408
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410	283	885
Резервний капітал	1415	113	113
Накопичений нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	622	289
у тому числі:			
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) за період	1421	325	289
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Усього за розділом I (ряд. 1400+1405+1410+1415+1420+1425+1430)	1495	1426	1695

Рис. 1.11. Доповнена форма I розділу пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) ТОВ «Добробут»

В свою чергу пропонуємо рядок 1420 перейменувати у «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» Балансу (Звіту про фінансовий стан), який визначається як сума залишку нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на початок періоду та прибутку (непокритого збитку) отриманого впродовж звітного періоду. За кодом рядка 1421 пропонуємо відображати суму прибутку чи збитку отриманого за звітний період. Сума цього рядка повинна відповідати даним, які наведені у рядку 2350 (2355) Звіту про фінансові результати (Звіту

про сукупний дохід). Сума рядка 1421 враховується у рядку 1420, тому до підсумку I розділу пасиву балансу її не включаємо.

Ще одним інформаційним джерелом про рух та наявність власного капіталу на підприємстві є Звіт про власний капітал. Цей звіт складається з метою відображення змін у складі власного капіталу протягом звітного періоду, розкриття причин цих змін [14, 104]. Власний капітал звітного періоду визначається за наступною формулою:

$$\text{ВК зв.пер.} = \text{ВК поч. зв. пер.} \pm \text{Сума змін} \quad (1.1)$$

де

ВК зв.пер. – власний капітал звітного періоду;

ВК поч. зв. пер. – власний капітал на початок звітного періоду

Порядок складання даного Звіту про власний капітал представлений на рис. 1.12.

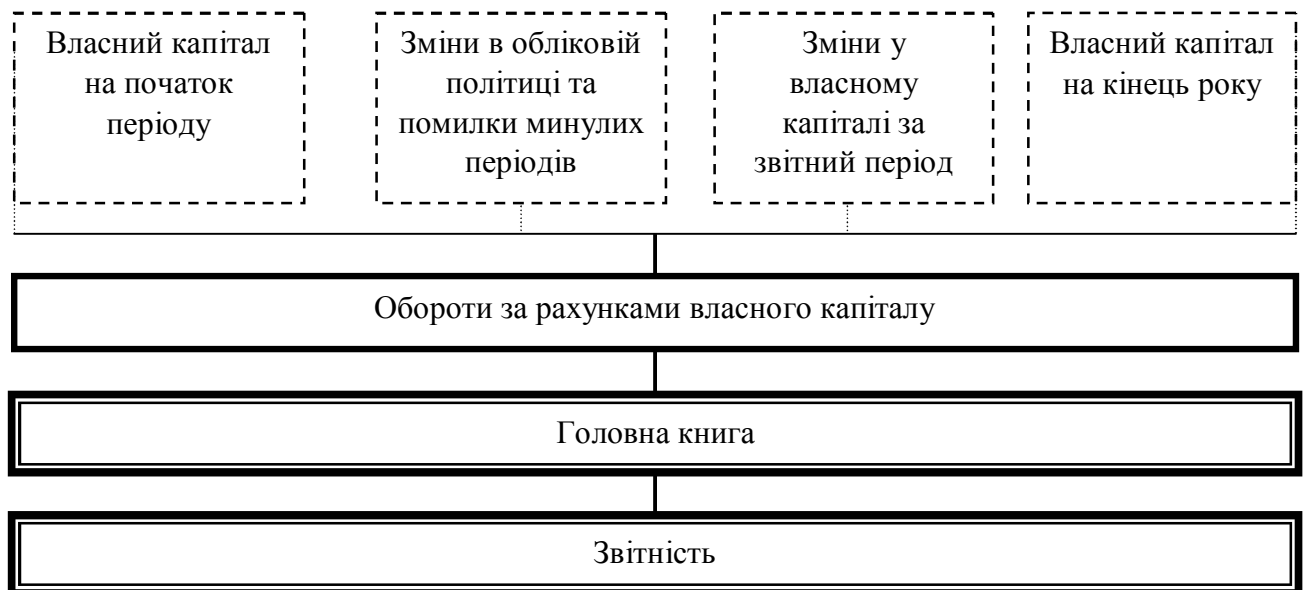

Рис. 1.12. Алгоритм складання Звіту про власний капітал

Деякі рядки форми 4 мають відповідати рядкам статей інших форм звітності. Зіставність показників розглянемо на рис. 1.13.

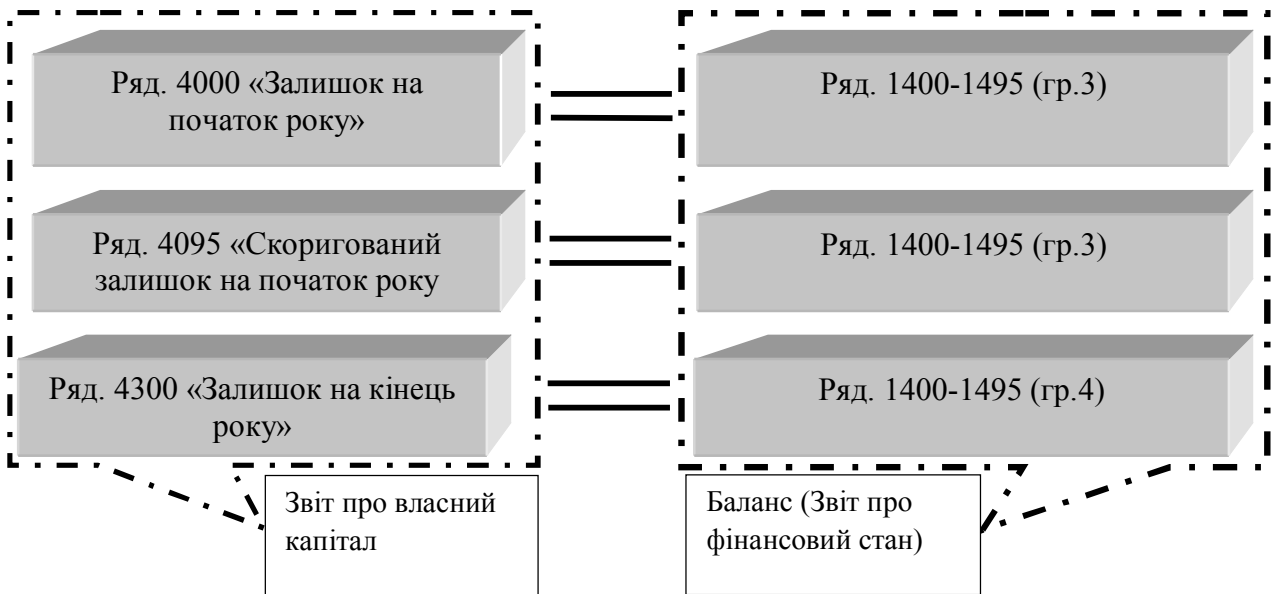

Рис. 1.13. Співставність показників Звіту про власний капітал та Балансу (Звіту про фінансовий стан)

Певна інформація про власний капітал відображається у Примітках до звітності (форма № 5). Значний обсяг інформації повинні надавати акціонерні товариства, а саме:

- суму коштів, отриманих у випадку передоплати за акції (інформація про кошти, отримані як плата за акції, вартісна оцінка майна, отриманого як плата за акції тощо);
- акції у складі зареєстрованого капіталу (кількість випущених акцій, їх номінальна вартість, зміни впродовж періоду по кількості акцій, перелік засновників тощо) [28, 147].

У формі 5 ТОВ «Добробут» наводиться наступна інформація щодо власного капіталу:

- розподілення часток статутного капіталу між засновниками;
- права та обмеження щодо цих часток;
- зміни у структурі часток власників.

При складанні звітності за міжнародними та національними стандартами є значні відмінності. Відповідно до вимог МСБО 1 підприємство має розкривати значно більше інформації. Перелік додаткових вимог щодо розкриття інформації про власний капітал зображено на рис. 1.14.

Отож, при складанні звітності за міжнародними та вітчизняними стандартами існують суттєві відмінності. МСФЗ вимагають більш детального розкриття інформації, особливо в частині обліку випуску акцій та операцій з ними [39]. Бачимо, що міжнародні стандарти певною мірою спрямовані для застосування акціонерними товариствами та задоволення інформаційних потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів.

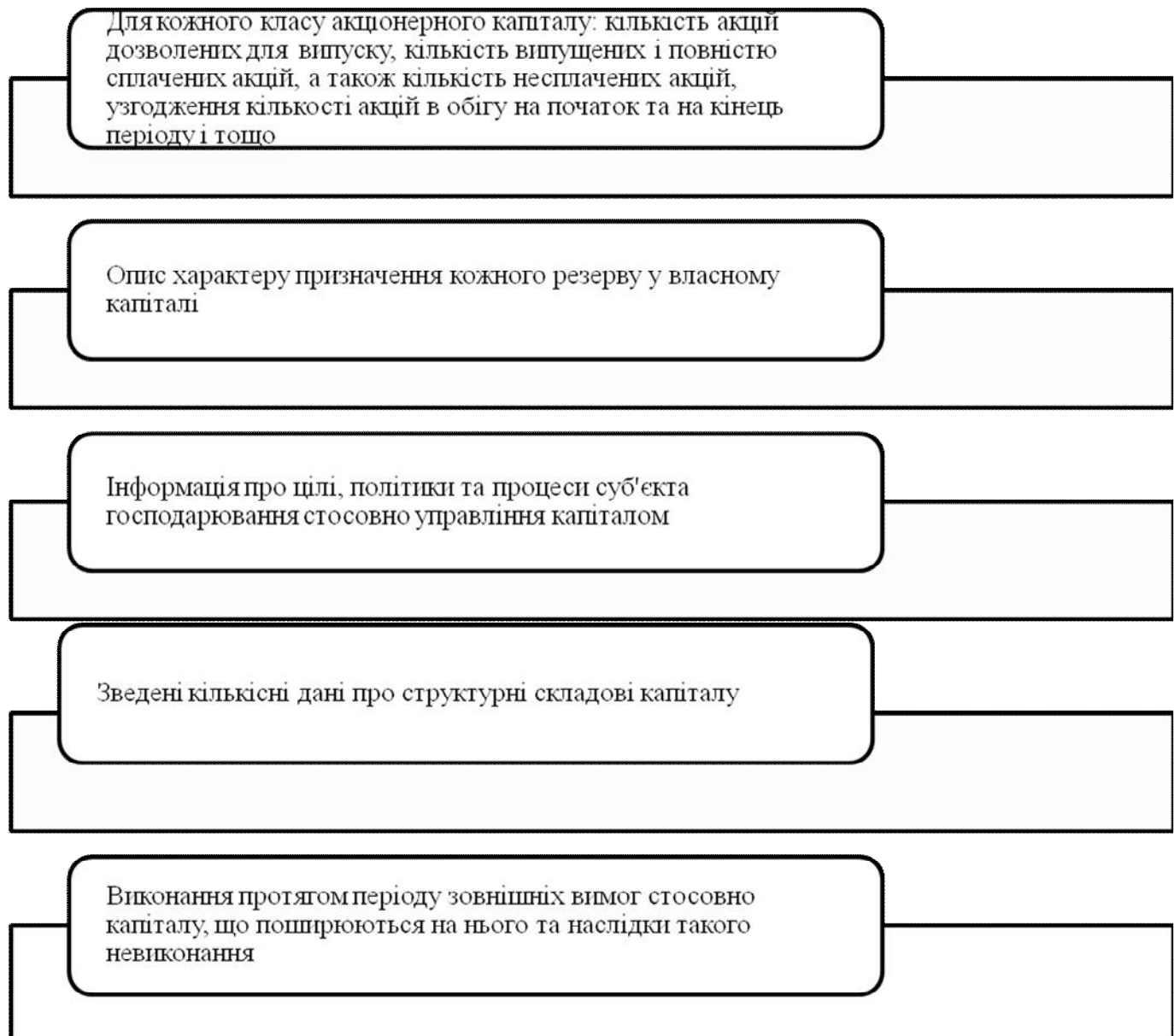

Рис. 1.14. Перелік інформації необхідної для розкриття відповідно до МСБО 1

Також певні відмінності між звітністю спостерігаються в методичній частині. Вони стосуються соціальних відрахувань, оподаткування, податкових резервів, обмежених можливостей стосовно створення резерву на гарантійне обслуговування та інших економічних факторів.

Висновки до розділу 1

Розглянувши основні аспекти обліку власного капіталу доцільно зробити наступні висновки:

1. Від обґрунтованого єдиного підходу до трактування власного капіталу залежить доцільність та правильність управлінських рішень. Проаналізувавши термінологію цього поняття сформовано наступне визначення: власний капітал – це поняття, яке включає в себе суму всіх засобів, що спрямовані на формування активів підприємства за мінусом позиченого капіталу.

2. В ході дослідження встановлено, що в основу поділу власного капіталу покладено ознаки власності та накопичення. Відповідно до цього рекомендуємо до складу внесеного власниками капіталу відносити статутний, пайовий та коригуючий, а до складу накопиченого капіталу – нерозподілений прибуток, резервний, додатковий капітал та капітал в дооцінках.

3. При складанні звітності за міжнародними та національними стандартами є значні відмінності, адже відповідно до вимог МСБО 1 підприємство має надавати значно більше інформації. Додатково у звітності за міжнародними стандартами розкривається така інформація: для кожного класу акціонерного капіталу кількість акцій дозволених для випуску, кількість випущених і повністю сплачених акцій, а також кількість несплачених акцій, узгодження кількості акцій в обігу на початок та на кінець періоду тощо; опис характеру призначення кожного резерву у власному капіталі; цілі, політика та процеси суб'єкта господарювання стосовно управління капіталом; зведені кількісні дані про структурні складові капіталу; виконання протягом періоду зовнішніх вимог стосовно капіталу, що поширюються на нього та наслідки такого невиконання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА ЙОГО СКЛАДОВИХ

2.1. Методика аналізу власного капіталу

Власний капітал, як показник фінансово-економічної діяльності підприємства привертає все більшу увагу науковців. Аналіз власного капіталу допомагає отримати інформацію про забезпеченість коштами, платоспроможність, кредитоспроможність тощо.

Проведення аналізу власного капіталу підприємства О.М. Загородна пропонує здійснювати в чотири етапи, які представлено на рис. 2.1.

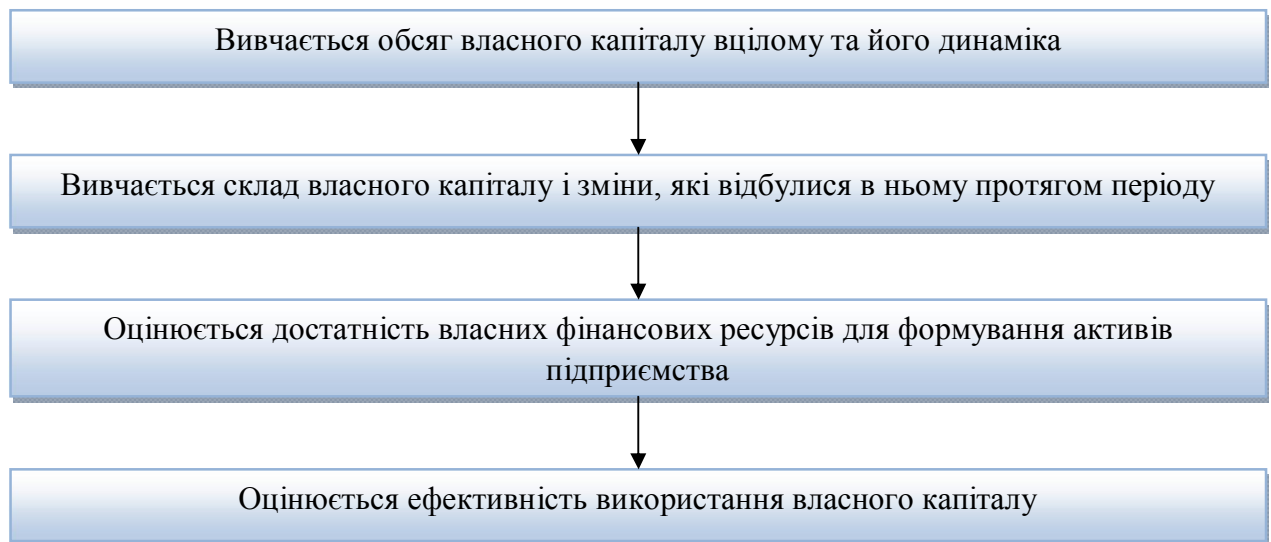

Рисунок 2.1. Етапи проведення аналізу власного капіталу

Перший етап проведення аналізу передбачає вивчення темпів приросту власного капіталу та їх відповідність темпам приросту обсягів реалізації, динаміку питомої ваги власного капіталу у загальній структурі фінансових ресурсів. На цьому етапі аналізу можна отримати інформацію про ефективність основної діяльності підприємства.

Другий етап передбачає визначення змін структурних складових власного капіталу, їх динаміку тощо. Необхідну інформацію можна отримати із Звіту про власний капітал.

Структуру капіталу можна розрахувати шляхом ділення загальної суми капіталу на середньорічну вартість власного капіталу.

На третьому етапі зазвичай визначають суму власного оборотного капіталу (оборотні активи – поточні зобов'язання підприємства) та коефіцієнт маневрування власного капіталу. При аналізі результатів цього етапу слід пам'ятати про «золоте правило балансу» - необоротний капітал формується за рахунок позичкового капіталу на довготерміновій основі, а оборотні активи формуються за рахунок власного капіталу.

Заключний етап включає в себе визначення різноманітних коефіцієнтів, а саме: рентабельність, оборотність власного капіталу, показники фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності тощо [13, 72-75].

Для проведення будь-якого аналізу, в тому числі і аналізу власного капіталу, потрібно зібрати необхідну інформацію. Для даного виду аналізу інформаційним джерелом можуть бути первинні документи, облікові регістри з обліку власного капіталу, фінансова звітність, установчі документи. Тому пропонуємо до запропонованих О.М. Загородною етапів аналізу власного капіталу додати етап збору необхідної інформації.

Слід зазначити, що метою аналізу є узагальнення отриманих показників та надання висновків. Досягнення цієї мети повинно бути заключним етапом аналізу.

Отож, бачимо, що етапи проведення аналізу власного капіталу повинні включати в себе не лише безпосереднє дослідження отриманих даних та визначення різноманітних коефіцієнтів, а й процес збору цих даних та одержання необхідних висновків. Запропоновану нами структурно-логічну схему етапів проведення аналізу власного капіталу відображено на рис. 2.2.

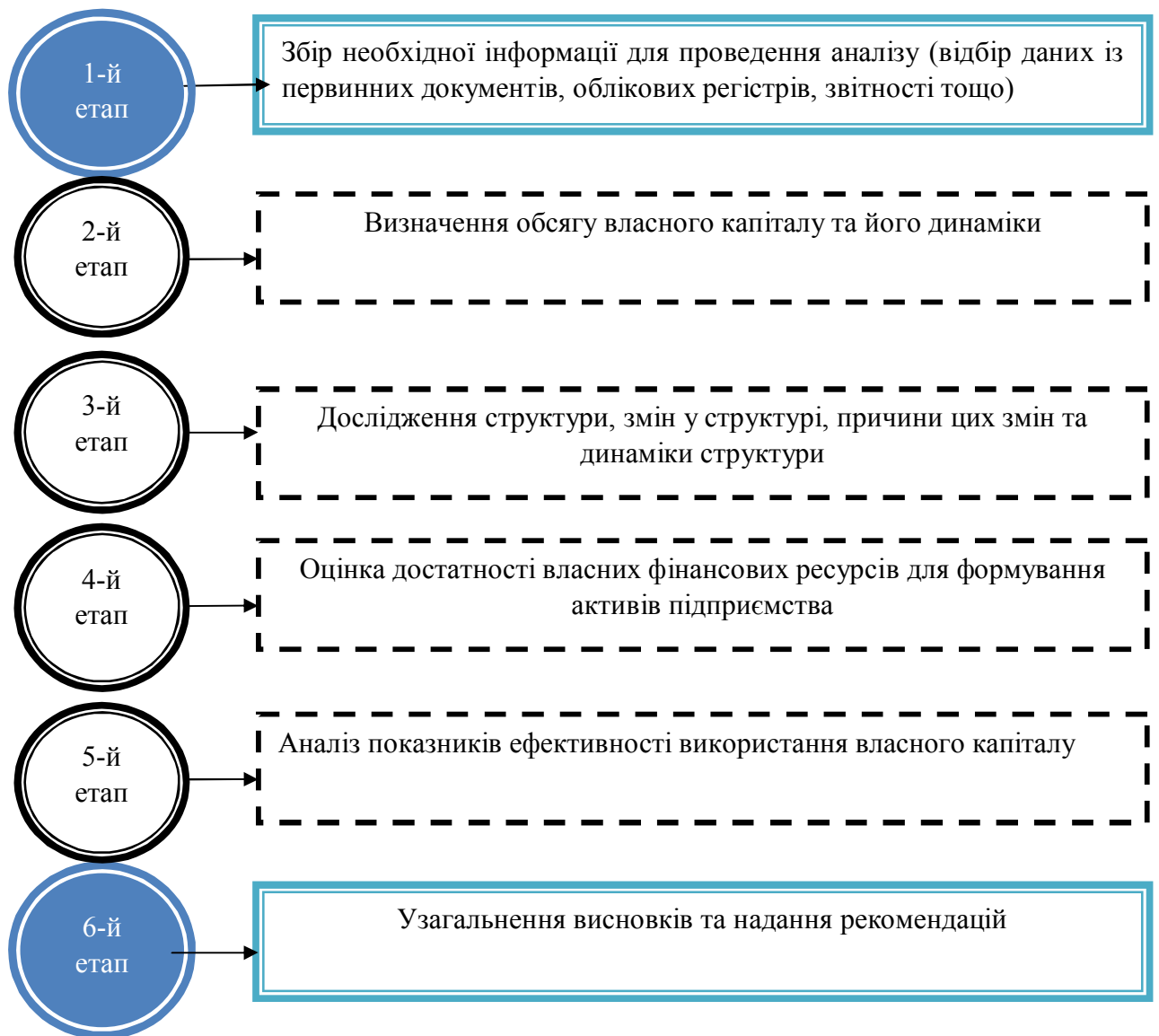

Рис. 2.2. Запропонований перелік етапів власного капіталу

Аналіз власного капіталу проводять горизонтальним, вертикальним, порівняльним, коефіцієнтним та інтегральним методами.

За допомогою горизонтального аналізу можна визначити динаміку кожної складової капіталу, а за допомогою вертикального – структуру. На основі порівняльного аналізу здійснюють зіставлення фактичних показників з плановими, показниками конкурентів, середньогалузевими тощо[48].

Коефіцієнтний аналіз передбачає визначення різноманітних фінансових коефіцієнтів, які поділяють на 2 основні групи:

1. Фінансової стійкості;

2. Оборотності та рентабельності [5, 74].

Показники фінансової стійкості розглядаються різними науковцями, проте найбільш точно вони представлені Г.Г. Кірейцевим [23]. Порядок їх розрахунку представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Показники фінансової стійкості підприємства

№ п/п	Показник	Формула для розрахунку	Опис
1	2	3	4
1.	Коефіцієнт автономії	Власний капітал/ Сума пасивів	Показує, яку частину активів підприємство може профінансувати за допомогою власних фінансових ресурсів
2.	Коефіцієнт фінансової залежності	Сума пасивів /Власний капітал	Показує, яка сума всієї вартості майна припадає на 1 грн. власних ресурсів.
3.	Коефіцієнт маневрування власного капіталу	Власні оборотні кошти / Власний капітал	Показує, яка частина власних ресурсів може бути спрямована на фінансування необоротних та оборотних активів
4.	Коефіцієнт фінансової стабільності	Власний капітал / Сума усіх зобов'язань	Показує здатність компанії погашати свої короткострокові та довгострокові зобов'язання

Щодо показника оборотності, то Т.П. Куриленко [31] пропонує наступну формулу для визначення оборотності власного капіталу:

$$K_{овк} = \text{Виручка (Чистий дохід)} / \text{Середньорічна вартість власного капіталу} \quad (2.1),$$

де

$K_{овк}$ – коефіцієнт оборотності власного капіталу

Даний показник належить до показників ділової активності. Він показує ефективність управління власним капіталом. Високе значення даного коефіцієнта говорить про те, що капітал власників використовується доцільно

та ефективно. Також значення даного показника свідчить про те скільки товарів продано на 1 грн. залучених власниками коштів.

Формулу для розрахунку коефіцієнта рентабельності власного капіталу представлено у дослідженнях Н. М. Воськало [9]. Вона пропонує розраховувати цей показник за наступною формулою:

$$P_{вк} = \text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічна сума власного капіталу} \quad (2.2),$$

де

$P_{вк}$ – рентабельність власного капіталу

Даний показник характеризує ефективність використання власного капіталу та показує скільки прибутку було отримано за рахунок кожної гривні залучених власних ресурсів. Цей показник становить значний інтерес для інвесторів підприємства.

Також для визначення рентабельності власного капіталу використовують трьохфакторну модель Дюпон, згідно якої рентабельність власного капіталу можна визначити за наступною формулою:

$$P_{вк} = P_{ор} * K_{овк} * C_{к} \quad (2.3),$$

де

$P_{ор}$ – рентабельність продаж;

$K_{овк}$ – коефіцієнт оборотності власного капіталу;

$C_{к}$ – структура капіталу.

В свою чергу показник рентабельності продаж розраховується шляхом ділення чистого прибутку на виручку від реалізації. Показник показує скільки чистого прибутку формує кожна гривня реалізації продукції.

Важливу роль при аналізі власного капіталу відіграє факторний аналіз, адже з його допомогою можна визначити вплив окремих складових на результативне значення будь-якого показника розглянутого нами вище. Загалом під факторним аналізом розуміють методику комплексного та системного вивчення та вимірювання впливу факторів на величину результативних показників.

При факторному аналізі важливо враховувати вид зв'язків, які існують між факторними та результативними показниками. Існують наступні види зв'язків:

1. Адитивні – результативний показник обчислюється шляхом додавання факторних показників.
2. Мультиплікативні – результативний показник визначається методом множення факторних показників.
3. Кратні – результативний показник виступає часткою від ділення факторних показників.
4. Комбіновані - результативний показник виступає у вигляді математичної комбінації факторних показників [25, 26-27].

Проведення факторного аналізу здійснюється у 5 етапів. Їх порядок розглянемо на рис. 2.3

Рисунок 2.3. Етапи проведення факторного аналізу

Отож, аналіз власного капіталу передбачає використання різноманітних методик аналізу, застосування різноманітних формул, запропонованих різними науковцями. Також при проведенні аналізу власного капіталу підприємства доцільно використовувати факторний аналіз, який дає змогу оцінити не тільки значення конкретного показника і його динаміку, а й визначити величину впливу факторів котрі спричинили ці зміни.

2.2. Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу

Вагомими показниками, які визначають фінансовий стан суб'єкта господарювання є динаміка і структура власного капіталу, адже власний капітал є не тільки першоосновою створення підприємства, а й елементом стабільності функціонування. Найперше, проаналізуємо структуру та динаміку капіталу у порівнянні з іншими об'єктами пасивів балансу (табл. 2.2.). Розрахунки здійснюємо з використанням Додатку Б, Додатку Г.

Таблиця. 2.2.

Аналіз структури пасивів ТОВ «Добробут» за 2014-2018 рр.

тис. грн.

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення			
						2015 до 2014	2016 до 2015	2017 до 2016	2018 до 2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Власний капітал, в т.ч	1426	1695	2192	2580	2813	269	497	388	233
Статутний капітал	408	408	408	408	408	0	0	0	0
Додатковий капітал	283	885	1143	1612	1651	602	258	469	39
Резервний капітал	113	113	113	113	113	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток	622	289	528	447	641	-333	239	-81	194
Довгострокові зобов'язання забезпечення і	10	16	13	29	25	6	-3	16	-4
Поточні зобов'язання забезпечення і	7	15	248	88	467	8	233	-160	379
Разом пасивів	1443	1726	2454	2697	3305	283	728	243	608

Аналізуючи дані табл. 2.2. бачимо, що протягом досліджуваного періоду власний капітал займав найбільшу питому вагу у структурі пасивів балансу. Найбільше зростання відбулося у 2016 р., коли власний капітал зріс на 497 тис. грн., порівняно з 2015 р. Суттєво впливають на розмір пасиву балансу і поточні зобов'язання, а у 2018 році відбулося їх зростання на 379 тис. грн. у порівнянні з попереднім роком. Найменшу питому вагу у структурі пасиву балансу

займають довгострокові зобов'язання та забезпечення, обсяг яких суттєво не змінювався протягом останніх 5 років.

Відобразимо графічно динаміку обсягу власного капіталу та інших елементів пасиву балансу ТОВ «Добробут» на рис. 2.4.

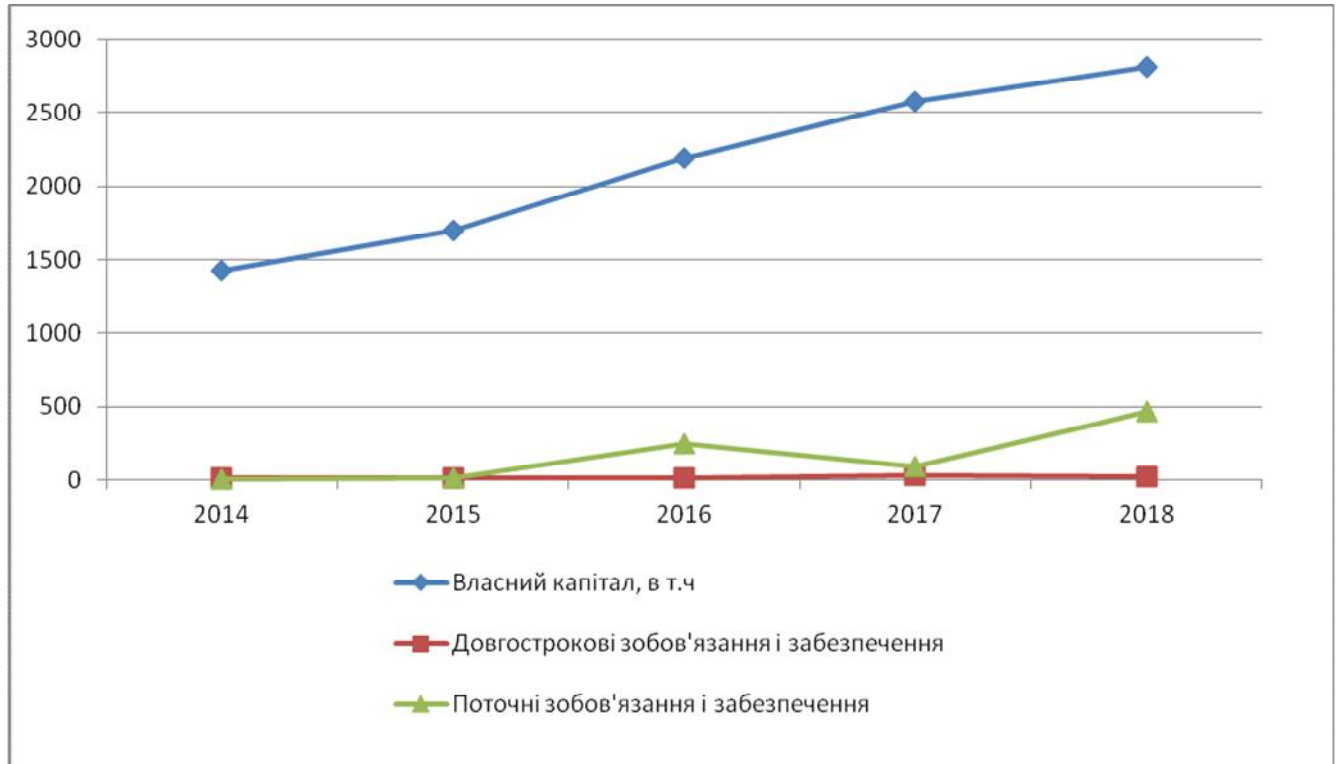

Рис. 2.4. Динаміка обсягу пасивів балансу ТОВ «Добробут» 2014-2018 рр., млн. грн.

Аналізуючи рис. 2.4. бачимо, що власний капітал товариства має тенденцію до зростання протягом усіх 5 років, що є позитивним показником. Проте збільшення власного капіталу в абсолютному вираженні ще не свідчить про ріст фінансової самостійності. Зростання фінансової самостійності відбувається у випадку, коли темпи приросту капіталу перевищують темпи приросту активів. Тому далі розрахуємо цей показник для капіталу і активів.

Темп приросту за декілька періодів можна розрахувати за наступною формулою:

$$\overline{T_{\text{пр}}} = (\overline{T_p} * 100\%) - 100\% \quad (2.4),$$

де

$\overline{T_{\text{пр}}}$ – середньорічний темп приросту;

$\overline{T_p}$ – середньорічний темп росту.

В свою чергу середньорічний темп росту можна розрахувати за наступною формулою:

$$\overline{T_p} = \sqrt[n]{\frac{y_k}{y_0}} \quad (2.5),$$

де

y_0 – початковий рівень ряду динаміки;

y_k – кінцевий рівень ряду динаміки;

n – кількість періодів.

Результати розрахунку темпу приросту власного капіталу і активів відображаємо у табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

**Розрахунок темпів росту і темпів приросту власного капіталу і активів
ТОВ «Добробут» протягом 2014-2018 рр.**

Показник	$\overline{T_p}$	$\overline{T_{пр}}, \%$
Власний капітал	1,19	19
Сума активів	1,20	20

Підсумовуючи дані таблиці, бачимо, що темп приросту власного капіталу не перевищує темп приросту активів, отже однозначно стверджувати, що зростання суми власного капіталу протягом 5 років веде виключно до зростання фінансової самостійності не можна.

Отже, важливо аналізувати не лише обсяг і динаміку власного капіталу, а й співвідношення його з іншими показниками балансу. Особливу увагу привертає співставлення власного та позиченого капіталу, адже власний капітал підвищує самостійність та незалежність підприємства, проте наявність позиченого капіталу надає можливість залучити додаткові ресурси, для розширення діяльності. Тобто абсолютна відсутність позикових ресурсів не є позитивним показником. Проте залучення позиченого капіталу є сприятливим у тому випадку, якщо рентабельність активів більша, ніж ставка банківського

проценту [6]. Співвідношення між власним та позиченим капіталом у 2018 році на ТОВ «Добробут» зображено на рис. 2.5.

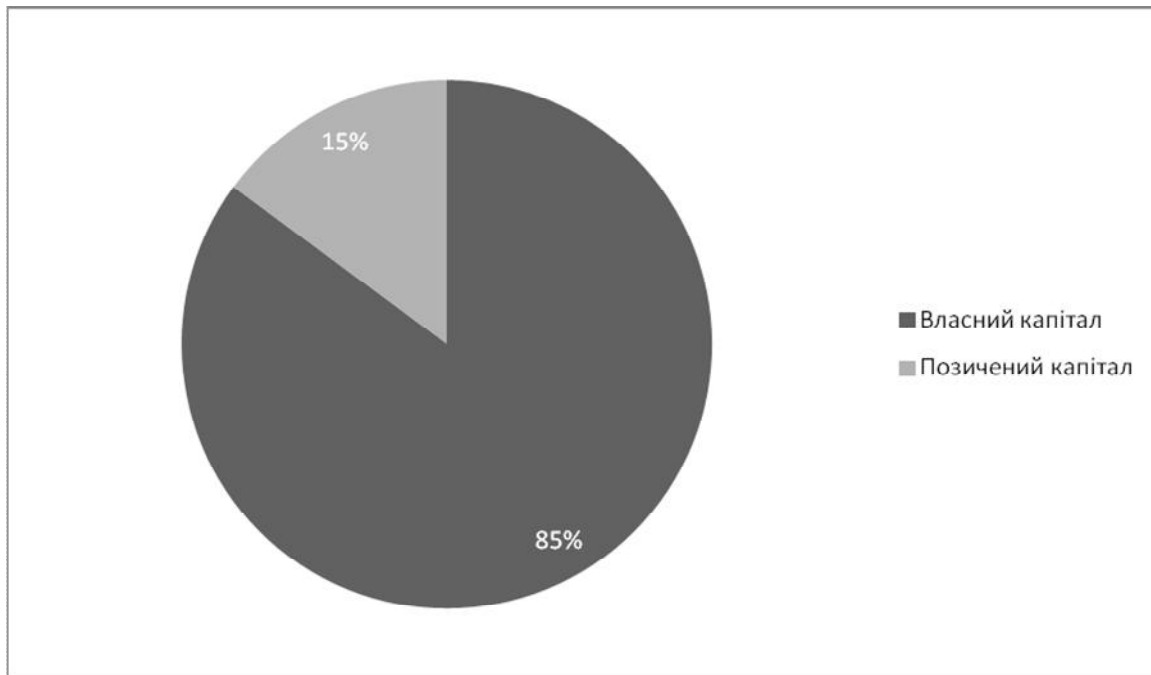

Рис. 2.5. Структура пасивів ТОВ «Добробут» у 2018 році

Із даного рисунка, видно, що співвідношення між власним і позиченим капіталом на ТОВ «Добробут» нерівномірне, власний капітал на 70% перевищує позичений. Отож, можна сказати, що підприємство, не обмежуючи фінансової незалежності, користується додатковими ресурсами у вигляді позиченого капіталу. Проте задля повного використання можливостей можна збільшувати залучення позикових ресурсів.

При аналізі власного капіталу слід керуватися даними не тільки про загальний обсяг власного капіталу, а й інформацією про структурні складові. Дану інформацію отримуємо як і з I розділу пасиву балансу, так і Звіту про власний капітал. Структуру власного капіталу ТОВ «Добробут» розглянемо на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Структура власного капіталу ТОВ «Добробут» у 2018 р.

Із даного рисунка бачимо, що найбільшу питому вагу у складі власного капіталу на ТОВ «Добробут» займає додатковий капітал і становить 1,7 млн грн. За даними Звіту про власний капітал виявлено, що значна сума додаткового капіталу пов'язана із внесками понад суму зареєстрованого капіталу, створенням спеціальних цільових фондів та інших змін у капіталі. Наступною ваговою складовою є нерозподілений прибуток, сума якого у 2018 році становила 641 тис. грн. Значна сума залишку по рахунку 44 дає можливість підприємству не тільки виконати зобов'язання по дивідендах, а і здійснити відрахування до резервного капіталу, реінвестувати кошти у статутний капітал. Сума зареєстрованого капіталу становить лише 14% до загального підсумку і 408 тис. грн. у вартісному вираженні. Найменшу питому вагу займає резервний капітал, його сума станом на 31 грудня 2018 року становила 113 тис. грн., відрахування до резерву у цьому році не здійснювалося.

Дослідження структури капіталу за один період не дає змогу здійснити повний та змістовний аналіз. Тому розглянемо складові власного капіталу у розрізі 5 останніх років на основі горизонтального аналізу (табл. 2.4.)

Таблиця 2.4.

**Горизонтальний аналіз структури власного капіталу ТОВ
«Добробут» за 2014-2018 рр.**

Показники, тис. грн.	2014	2015	2016	2017	2018	Відносне відхилення, %			
						2015 до 2014	2016 до 2015	2017 до 2016	2018 до 2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Статутний капітал	408	408	408	408	408	-	-	-	-
Додатковий капітал	283	885	1143	1612	1651	202,12	29,49	41,03	2,42
Резервний капітал	113	113	113	113	113	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	622	289	528	447	641	-53,54	82,67	-15,34	43,4
Разом	1426	1695	2192	2580	2813	18,86	29,32	17,70	9,03

З даних табл. 2.4. бачимо, що суми статутного і резервного капіталу підприємства протягом останніх п'яти років залишалися незмінними. Стрімким зростанням протягом вказаного періоду часу характеризується додатковий капітал, котрий у 2015 році зріс на 202,12% порівняно з попереднім періодом. Надалі темпи зростання додаткового капіталу сповільнилися і уже у 2018 додатковий капітал зріс лише на 2,42%.

Найбільш нестійку динаміку у структурі власного капіталу мав нерозподілений прибуток, котрий періодично, то збільшувався, то зменшувався. Різноманітність відхилень даного показника пояснюється мінливістю отримання прибутку в умовах ринкового конкурентного середовища.

Розглянемо також зміну структурних елементів власного капіталу на графічному прикладі (рис.2.7).

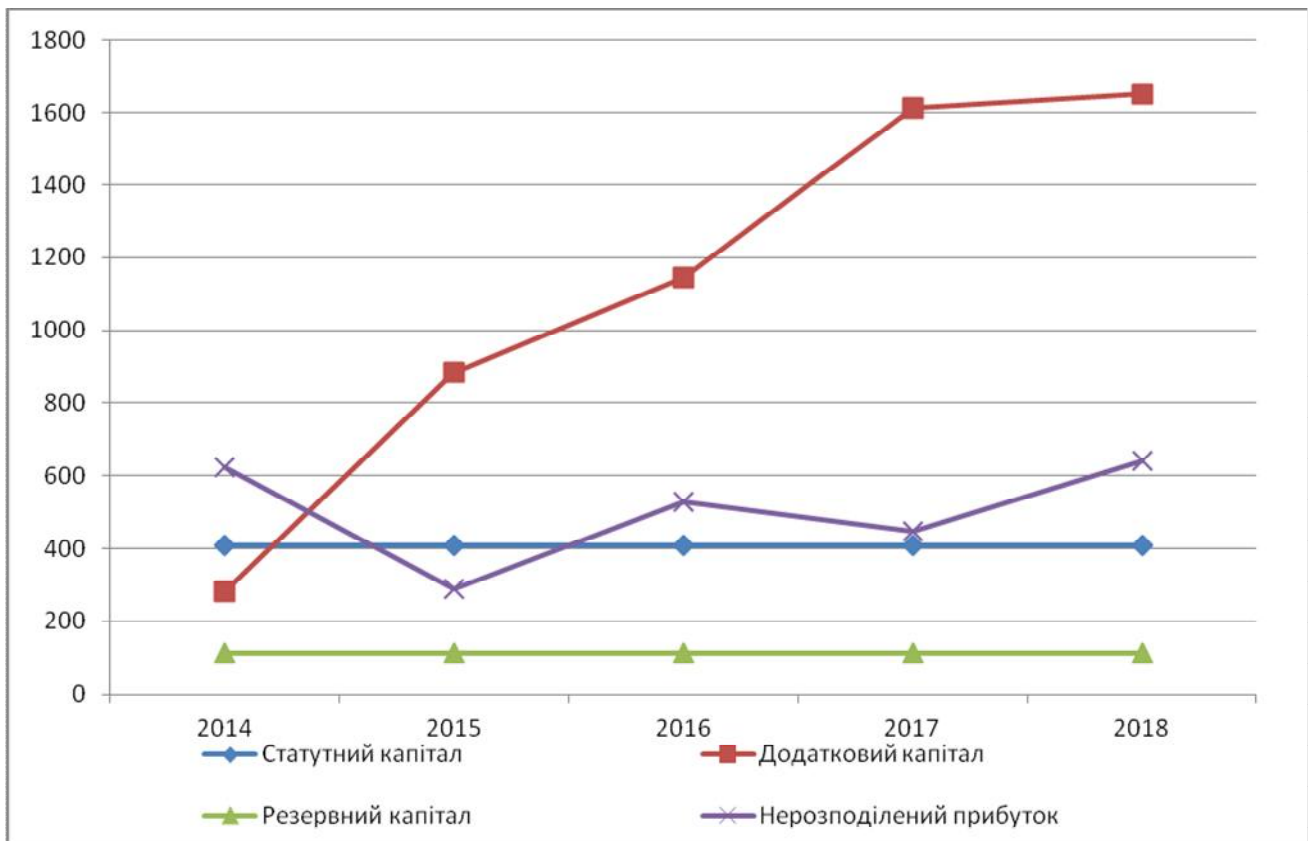

Рис. 2.7. Динаміка структури власного капіталу ТОВ «Добробут» протягом 2014-2018 рр., тис. грн.

В процесі здійснення аналізу структури і динаміки власного капіталу, виявлено що на ТОВ «Добробут» відсутні капітал у дооцінках, вилучений та неоплачений капітал. Відсутність у структурі пасивів балансу вилученого капіталу пов'язана з тим, що протягом цього періоду часу не відбувалося зменшення зареєстрованого капіталу, власники не вилучали свої вкладені частки. Відсутність неоплаченого капіталу свідчить про те, що на ТОВ «Добробут» немає заборгованості по внесках засновників.

Відсутність капіталу в дооцінках свідчить про те, що протягом періоду 5 років ТОВ «Добробут» не створювало резерв дооцінки вартості своїх активів та не проводило дооцінку необоротних активів. Вважаємо, це негативним показником, оскільки нестійке ринкове середовище економіки нашої держави призводить до зміни цін на активи. Очевидно, що протягом 5 років реальна ринкова вартість активів підприємства могла змінюватись. Тому пропонуємо підприємству створити такий резерв.

Також аналізуючи складові власного капіталу розглянемо їх відповідність нормам законодавства. Розмір статутного капіталу у 2018 році становив 408 тис. грн. Відповідно Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» мінімальний розмір статутного капіталу для товариств з обмеженою відповідальністю не встановлюється і визначається відповідно до установчих документів, отож порушення відсутні.

Те ж саме стосується і норм відрахувань до резервного капіталу, котрі були скасовані із прийняттям Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Станом на 31 грудня 2018 року розмір резервного капіталу 113 тис. грн., отож, порушення також не виявлено.

2.3. Аналіз показників ефективності використання власного капіталу

Сучасні умови господарювання характеризуються мінливістю, жорсткістю конкурентного середовища тощо. В таких умовах менеджери шукають шляхи удосконалення та підвищення ефективності діяльності підприємств. Важливою складовою, яка впливає на результативність діяльності є показник ефективності використання власного капіталу.

Н. М. Воськало зазначає, що аналіз показників використання власного капіталу включає в себе процес накопичення, порівняння і використання інформації бухгалтерського обліку. Також метою такого аналізу є:

- Оцінка поточного і перспективного фінансового стану;
- Обґрунтування прийнятних темпів розвитку підприємства з позиції забезпечення джерелами фінансування;
- Виявлення доступних фінансових джерел;
- Обґрунтування алгоритмів оптимізації структури капіталу;
- Прогнозування становища підприємства на ринку капіталів [9].

До основних показників ефективності використання власного капіталу належать: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт маневрування власного капіталу, коефіцієнт фінансової стабільності,

оборотність та рентабельність власного капіталу [30]. Формули для розрахунку даних показників розглянуті у пункті першому другого розділу.

Спочатку проаналізуємо ефективність використання власного капіталу ТОВ «Добробут» з позиції фінансової стійкості (табл.2.5).

Таблиця 2.5.

Показники фінансової стійкості ТОВ «Добробут» за 2014-2018 рр.

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Коефіцієнт автономії	0,99	0,98	0,89	0,96	0,85
Коефіцієнт фінансової залежності	1,01	1,02	1,12	1,05	1,17
Коефіцієнт маневрування власного капіталу	0,30	0,29	0,41	0,44	0,46
Коефіцієнт фінансової стабільності	83,88	54,68	8,40	22,05	5,72

Аналізуючи табл. 2.4., бачимо, що коефіцієнт автономії протягом 5 років мав тенденцію до спаду. Проте значення цього показника знаходиться на дуже високому рівні. Для прикладу, значення коефіцієнта автономії у 2018 році становить 0,85. Це означає, що на даний момент підприємство може профінансувати за рахунок власних коштів 85% своїх активів. З однієї сторони таке значення свідчить про високий рівень автономії, але нормативне значення показника становить 0,5-0,6. Оскільки перед підприємством стоїть завдання не лише зберігати фінансову стійкість протягом років, а й генерувати прибуток, то занадто високий показник свідчить про те, що товариство не повністю використовує свій потенціал, тому пропонуємо в подальшому збільшувати залучення позикового капіталу.

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим показником до коефіцієнта автономії, є своєрідним індикатором фінансової стійкості. Відповідно значення даного показника на досліджуваному підприємстві протягом 2014-2018 рр. збільшувалося. Дані показника у 2018 році говорять про

те, що на кожну гривню припадає 1,17 грн. суми пасивів. Нормативне значення показника знаходиться в межах 1,67-2,5. Протягом 5 років на ТОВ «Добробут» значення показника знаходилося поза межами норм, що свідчить про неповне використання можливостей.

Значення коефіцієнта маневрування власного капіталу демонструє, яку частину власних ресурсів можна використати для фінансування оборотних активів, а яку для необоротних [56]. Протягом останніх 5 років даний показник на ТОВ «Добробут» зростав і у 2018 році становив 0,46. Нормативне значення має становити не менше 0,1. Отож, показник знаходиться в межах норм.

Коефіцієнт фінансової стабільності свідчить про здатність компанії відповідати за своїми зобов'язаннями. Протягом останніх років значення показника значно зменшувалося. За даними 2018 року можна сказати, що на кожну гривню зобов'язань ТОВ «Добробут» припадає 5,72 грн. власних коштів. Рекомендоване значення показника знаходиться в межах 0,67-1,5. Отож, значення коефіцієнта в рази перевищує нормативне. Спадна тенденція даного коефіцієнта не є негативною ознакою. Підприємство має можливість надалі збільшувати розміри своїх зобов'язань для повного використання можливостей.

Невід'ємна складова аналізу ефективності використання власного капіталу – дослідження показників ділової активності. Основними такими показниками для власного капіталу є коефіцієнти оборотності та рентабельності. Коефіцієнт оборотності розраховуємо користуючись формулою (2.1), а рентабельність за допомогою формули (2.2). Значення та динаміка показників представлені на рис. 2.8.

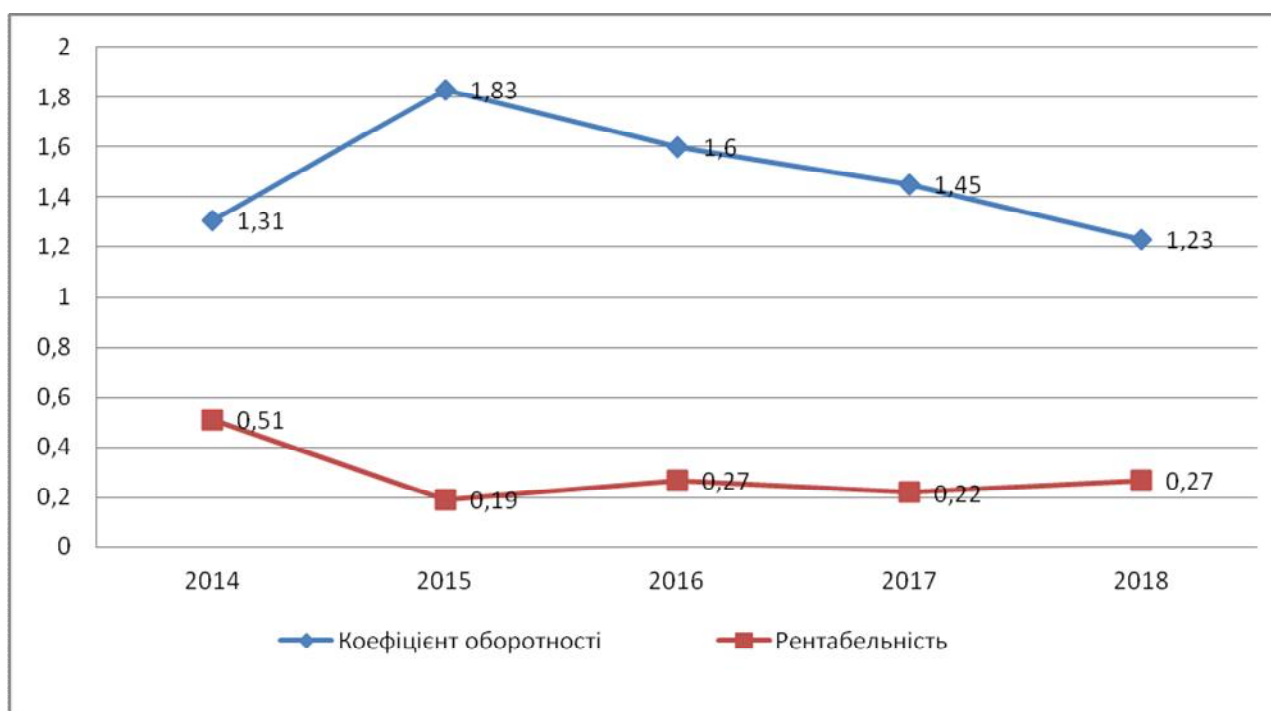

Рис. 2.8. Динаміка показників рентабельності та оборотності власного капіталу ТОВ «Добробут» за 2014-2018 рр.

Коефіцієнт оборотності найнижче значення отримав у 2018 році. Найвище значення було зафіксовано у 2015 році. Від 2015 року і надалі значення коефіцієнта має спадну тенденцію та у 2018 році становило 1,23. Це в свою чергу означає, що на кожну гривню власних фінансових ресурсів було реалізовано товарів і послуг на суму 1,23 грн. Зниження показника є негативним явищем та свідчить про те, що компанії потрібно краще працювати в системі збуту. Для збільшення показника в подальшому необхідно збільшувати обсяги реалізації.

Нормативне значення для рентабельності власного капіталу відсутнє, його треба досліджувати в динаміці. Даний показник важливий для власників, оскільки надає інформацію про перспективи зростання/зниження їх добробуту [29]. Очевидно, що чим вище значення коефіцієнта, тим краще. Аналізуючи рис. 2.8. бачимо, що рентабельність власного капіталу на ТОВ «Добробут» низька, найвищий показник зафіксований у 2014 році. Найнижчий показник був зафіксований у 2015 році. Дані 2018 року говорять про те, що за рахунок власних коштів згенеровано 27% прибутку компанії.

Також слід зазначити, що за останніх два роки даний показник зріс на 5% (27%-22%). Тому доцільно проаналізувати, які ж саме чинники вплинули на значне зростання даного показника. Для цього проведемо факторний аналіз рентабельності власного капіталу на основі моделі Дюпон (табл. 2.6; табл. 2.7) з використанням даних Додатків Б-Г.

Таблиця 2.6.

Вихідні дані для проведення факторного аналізу рентабельності власного капіталу ТОВ «Добробут» за 2014-2018 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	Відхилення	
			Абсолютне	Відносне, %
1	2	3	4	5
Рентабельність продаж (Р ор)	0,14	0,21	0,07	50,00
Коефіцієнт оборотності капіталу (К овк)	1,45	1,23	-0,22	-15,17
Структура капіталу (С к)	1,08	1,04	-0,04	-3,70
Рентабельність власного капіталу (Р вк)	0,22	0,27	0,05	22,72

Здійснивши факторний аналіз рентабельності можемо зробити наступні висновки:

1. Із зростанням рентабельності продаж на 7% рентабельність власного капіталу зросла на 11%;
2. Із зменшенням коефіцієнта оборотності власного капіталу на 22% рентабельність зменшилася на 5%;
3. Із зменшенням показника структури капіталу на 4% рентабельність знизилася на 1%.

Таблиця 2.7.

**Факторний аналіз рентабельності власного капіталу ТОВ «Добробут»
за 2014-2018 рр.**

Номер розрахунку	Взаємодіючі фактори			Узагальнюючий показник (Р вк)	Вплив на узагальнюючий показник зміни фактора
	Р ор	К овк	С к		
1	2	3	4	5	6
0	0,14	1,45	1,08	0,22	-
1	0,21	1,45	1,08	0,33	0,11
2	0,21	1,23	1,08	0,28	-0,05
3	0,21	1,23	1,04	0,27	-0,01

Для зростання рентабельності власного капіталу необхідно стимулювати зростання коефіцієнта оборотності. Його можна збільшити за умов розширення каналів збуту та підвищення обсягів реалізації.

Також одним із найважливіших показників для власників підприємства, окрім рентабельності є період окупності власного капіталу [23], який можна розрахувати за наступною формулою:

$$P_{овк} = 100 / P_{вк} \quad (2.6),$$

де

$P_{овк}$ – період окупності власного капіталу;

$P_{вк}$ – рентабельність власного капіталу.

На рис. 2.9. відображено значення та динаміку даного показника протягом останніх 5 років.

Рис. 2.9. Динаміка та значення показника окупності власного капіталу на ТОВ «Добробут» за 2014-2018 рр.

Протягом останніх 5 років найвищий період окупності був зафіксований у 2015 році. У 2018 році цей показник становить 370 днів. Рекомендоване значення показника відсутнє. Цілком логічно, що власникам компанії вигідно, щоб цей показник знижувався. Вважаємо, що на ТОВ «Добробут» період окупності незначний і задовольняє потреби співучасників.

Також українськими вченими запропоновано ряд нових показників аналізу власного капіталу. Так, П. Я. Попович для аналізу фінансового стану підприємства пропонує використовувати різницю реального власного і статутного капіталів [48,224]. Даний показник розраховують наступним чином:

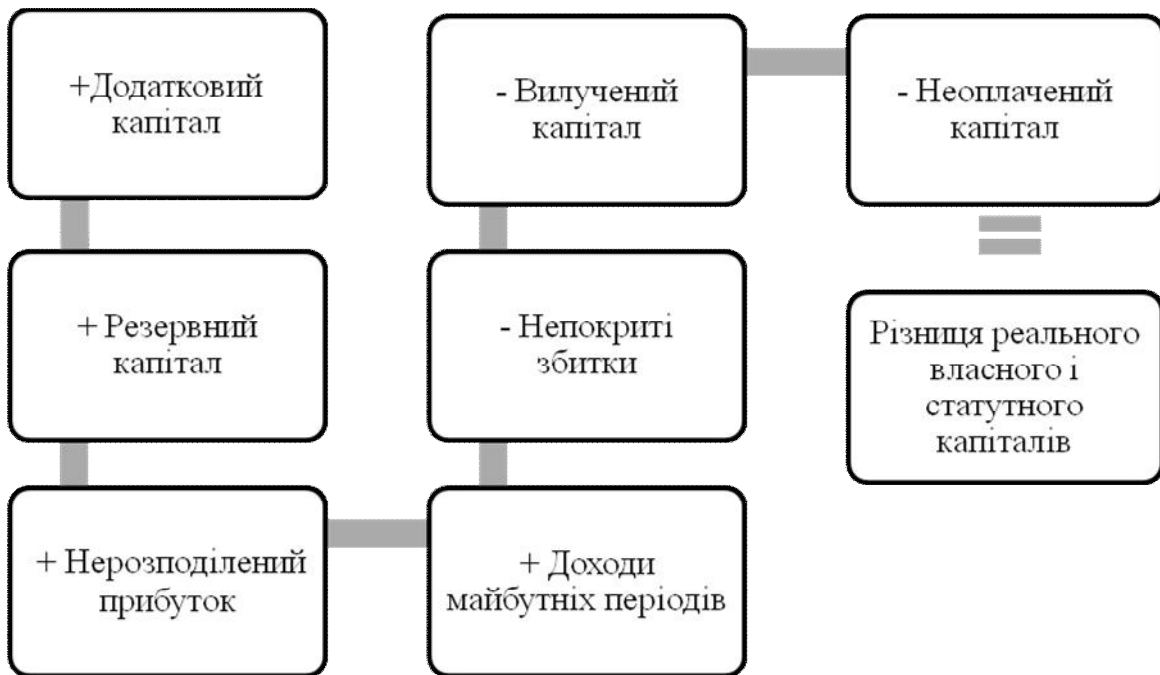

Рис. 2.10. Алгоритм розрахунку різниці реального власного і статутного капіталів

На досліджуваному підприємстві даний показник у 2018 році становитиме:

Різниця реального власного і статутного капіталів = 1651 + 113 + 641 = 2405 тис. грн.

Позитивне значення даного показника говорить про те, що приріст власного капіталу перевищує його вилучення, а це в свою чергу є мінімальною умовою фінансової стійкості.

Ще одним цікавим показником є коефіцієнт страхування власного капіталу запропонований Ю. С. Цал-Цалко [54,125]. Даний коефіцієнт можна розрахувати за такою формулою:

$$K_{свк} = \text{Резервний капітал} / \text{Власний капітал} \quad (2.7)$$

де,

$K_{свк}$ – коефіцієнт страхування власного капіталу.

Розглянемо значення даного показника в динаміці (рис. 2.11)

Рис. 2.11. Динаміка коефіцієнта страхування власного капіталу на ТОВ «Добробут» протягом 2014-2018 рр.

Аналізуючи рис. 2.11, бачимо, що коефіцієнт має виключно спадну тенденцію, що є негативним показником для підприємства. Нормативне значення коефіцієнта страхування знаходиться в межах від 0,1. Зниження показника на ТОВ «Добробут» зумовлене тим, що сума власного капіталу протягом 5 років постійно зростала, а відрахування до резервного капіталу не здійснювалися. Тому пропонуємо підприємству здійснювати відрахування до резерву з метою страхування діяльності.

Отож, показників ефективності використання власного капіталу є доволі багато, є різні варіанти їх визначення. Основними такими показниками є: оборотність, рентабельність та окупність власного капіталу. Не менш важливими є показники фінансової стійкості. Кожен з даних показників дає можливість проаналізувати ефективність використання власних ресурсів та зробити відповідні висновки. Тому питання аналізу власного капіталу завжди повинно привертати увагу управлінського персоналу.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи результати аналізу власного капіталу, ми зробили такі висновки:

1. Здійснивши аналіз складу та структури власного капіталу ТОВ «Добробут» слід сказати, що найбільшу питому вагу у складі власного капіталу вищенаведеного підприємства займає додатковий капітал і становить 1,7 млн грн. За даними Звіту про власний капітал виявлено, що значна сума додаткового капіталу пов'язана із внесками понад суму зареєстрованого капіталу, створенням спеціальних цільових фондів та інших змін у капіталі. Наступною вагомою складовою є нерозподілений прибуток, сума якого у 2018 році становила 641 тис. грн. Значна сума залишку по рахунку 44 дає можливість підприємству не тільки виконати зобов'язання по дивідендах, а і здійснити відрахування до резервного капіталу, реінвестувати кошти у статутний капітал. Сума зареєстрованого капіталу становить лише 14% до загального підсумку і 408 тис. грн. у вартісному вираженні. Найменшу питому вагу займає резервний капітал, його сума станом на 31 грудня 2018 року становила 113 тис. грн., відрахування до резерву у цьому році не здійснювалося.

2. Оцінюючи рентабельність досліджуваного підприємства варто зауважити, що у 2018 році вона становила лише 27%, що є доволі низьким показником. Для зростання рентабельності власного капіталу необхідно стимулювати зростання коефіцієнта оборотності. Його можна збільшити за умов розширення каналів збуту та підвищення обсягів реалізації.

3. На основі проведеного аналізу встановлено, що показник страхування власного капіталу у 2018 році становив 0,04 та зменшився на 0,003 порівняно з попереднім роком. Відхилення від норми складає 0,06. Це пов'язано із призупиненням здійснення відрахувань до резервного капіталу. Тому запропоновано відновити вищенаведені відрахування для того, щоб збільшувати показник страхування діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі написання дипломної роботи було розглянуто підходи до сутності і класифікації власного капіталу, методичні особливості відображення операцій з капіталом в бухгалтерському обліку, у первинній документації та фінансовій звітності. Також важливе значення у нашому дослідженні зайняли питання особливостей аналізу власного капіталу, процес визначення різноманітних показників та надання їх основі рекомендацій. Отож, дослідивши актуальні питання з обліку та аналізу власного капіталу, нами сформовано наступні висновки та пропозиції:

1. Поняття «власний капітал» є досить неоднозначним і має багато визначень як у наукових, так і у нормативно-правових джерелах. У зв'язку з тим, що від правильного та єдиного підходу до трактування власного капіталу залежить доцільність та правильність управлінських рішень, нами сформовано наступне узагальнене визначення даного поняття: власний капітал – це категорія, яка включає в себе всі засоби, що спрямовані на формування активів підприємства за мінусом запозиченого капіталу.

2. Досліджено, що багато авторів пропонують різні підходи до класифікації власного капіталу, проте єдності у даному питанні немає. Проаналізувавши дослідження різноманітних авторів та нормативно-правову базу встановлено, що в основу поділу власного капіталу покладено ознаки власності та накопичення. Відповідно до цього запропоновано до складу внесеного власниками капіталу відносити статутний, пайовий та коригуючий, а до складу накопиченого капіталу відповідно нерозподілений прибуток, резервний та додатковий капітал, капітал в дооцінках.

3. Відповідно до вимог Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» збільшення статутного капіталу може супроводжуватися оформленням Договору про внесення додаткового вкладу, а за умови внесення вкладів майном - Актом приймання-передавання майна до статутного капіталу. Разом з тим, у нормативно-правовій базі немає затверджених форм вищенаведених документів, тому нами розроблено форми

Договору про внесення додаткового вкладу та - Акту приймання-передавання майна до статутного капіталу, що дозволить доповнити документальне оформлення операцій з власним капіталом.

4. Основним призначення статутного капіталу є формування першочергового джерела фінансування новоствореного підприємства та гарантування інтересів кредиторів. Тому, на нашу думку, неправомірним є наявність мінімального розміру статутного капіталу лише для акціонерних товариств і відсутність його для інших підприємств. Особливо гостро це стосується товариств з обмеженою відповідальністю, учасники яких несуть відповідальність у межах їх внесків до статутного капіталу. Тому, на законодавчому рівні має бути встановлений мінімально допустимий внесок для таких товариств, причому він може бути різним і залежати, наприклад від виду діяльності товариства чи кількості його учасників.

5. Виявлено, що на мінімальний розмір статутного капіталу акціонерних товариств впливає розмір мінімальної заробітної плати. Проблемним питанням є те, що даний показник як мінімум щороку змінюється, проте подальшого контролю за дотриманням мінімально допустимого розміру немає. На нашу думку, для дотримання рівноцінних вимог для новостворених суб'єктів господарювання та товариств, що були раніше зареєстровані, необхідно законодавчо затвердити норму постійного контролю за мінімальними розмірами статутного капіталу і відповідно при збільшенні мінімальної заробітної плати зобов'язувати товариства зі статутними капіталами меншими за норму збільшувати їх розміри, наприклад шляхом реінвестування.

6. Важливу інформаційну роль для внутрішніх і зовнішніх користувачів відіграє рядок 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» Балансу (Звіту про фінансовий стан), адже цей показник свідчить про результативність діяльності підприємства. З метою деталізації даних про суми нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) поточного періоду пропонуємо у розділ I пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) внести рядок 1421

«Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) за період», де відобразити суму прибутку чи збитку отриманого за звітний період. В свою чергу, рядок 1420 слід перейменувати у «Накопичений нерозподілений прибуток (непокритий збиток)», який визначається як сума залишку нерозподіленого прибутку (збитку) на початок періоду та прибутку (збитку) отриманого впродовж звітного періоду.

7. На основі дослідження запропонованих науковцями етапів аналізу власного капіталу, встановлено необхідність систематизації та доповнення цих етапів, адже аналіз власного капіталу повинен включати в себе не лише безпосередній процес дослідження структури та визначення показників, а й процес збору інформації та узагальнення результатів. Вважаємо, що аналіз власного капіталу слід проводити в шість етапів, які включають процес збору необхідної інформації, аналіз динаміки власного капіталу, дослідження його структури, оцінку достатності власних фінансових ресурсів, аналіз показників ефективності використання власного капіталу та узагальнення результатів і надання рекомендацій.

8. Аналізуючи структуру пасивів ТОВ «Добробут» виявлено, що власний капітал товариства має тенденцію до зростання протягом усіх 5 років, що є позитивним показником і зумовлено в основному збільшенням додаткового капіталу до 1,7 млн грн. Разом з тим, оскільки, темп приросту активів на ТОВ «Добробут» перевищує темп збільшення власного капіталу на 1%, однозначно стверджувати, що зростання суми власного капіталу протягом 5 років веде виключно до зростання фінансової самостійності не можна. Також встановлено, що у 2018 році співвідношення між власним і позиченим капіталом на ТОВ «Добробут» нерівномірне, позичений капітал аж на 70% менший за власний.

9. За результатами аналізу показників фінансової стійкості та рентабельності виявлено, що фінансова стійкість підприємства знаходиться на досить високому рівні, на що вказує значення коефіцієнта автономії 0,85. Разом з тим, занадто високий показник свідчить про те, що товариство не повністю

використовує свій потенціал, тому запропоновано залучення позикових коштів для повного використання можливостей. Разом з тим, для зростання рентабельності власного капіталу необхідно стимулювати зростання коефіцієнта оборотності, що становить 1,23. Його можна збільшити за умов розширення каналів збуту та підвищення обсягів реалізації.

Узагальнюючи висновки, можна сказати, що вдосконалення організації обліку та власного капіталу за зазначеними напрямками дозволить не тільки підвищити об'єктивність та достовірність показників капіталу та ефективність його використання, а буде сприяти підвищенню престижності підприємства та залученню нових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безкоровайна Л.В. Особливості обліку власного капіталу на підприємствах. *Журнал МНУ ім. В.О. Сухомлинського*. 2015. № 4. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/200.pdf> (дата звернення 20.04.2019).
2. Бережний В. М., Сухомлин Л. Є. Історія економічних вчень: навч. посібник. Харків: Еспада, 2007. 320 с.
3. Бобяк А.П. Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2011_1/5.pdf (дата звернення 25.04.2019).
4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Житомир: ПП «Рута», 2003. 680 с.
6. Варічева Р.В. Аналіз оптимальності структури власного капіталу акціонерних товариств: проблеми та перспективи. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. № 4 (47). С. 155-167.
7. Вдовиченко К.М. Складові власного капіталу підприємства, їхня сутність та характеристика. URL: <http://www.sworld.education/conference/molodej-conference-sw/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/april-2016> (дата звернення 15.04.2019).
8. Вдовиченко К.М. Сутність власного капіталу та особливості його обліку на підприємстві. *SWorld*. 2016. № 15-22. С.176- 190.
9. Воськало Н. М. Аналіз власного капіталу підприємства. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12696/4/2_13_73-77.pdf (дата звернення 25.04.2019).
10. Гладких Т. В. Фінансовий облік: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 480 с.
11. Голов С.Ф., Костюченко В. М. Фінансовий облік. Київ: Лібра, 2005. 976 с.

12. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 03.04.2019).
13. Загородна О. М. Аналіз господарської діяльності: консп. лекцій. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 137 с.
14. Задорожний З. В., Панасюк В. М., Ковальчук Є. К., Бобрівець Л. Я. Облік та звітність за міжнародними стандартами: навч. посіб. (навч.-метод. комплекс). 2-ге вид. випр. і доповн. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 304 с.
15. Задорожний З.В., Крупка Я. Д. Формування інформації про капітал у балансі підприємства. *Торгівля, комерція і підприємництво: збірник наукових праць Львівської комерційної академії*. Львів: вид-во Львівської комерційної академії, 2002. – С.185-188.
16. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17> (дата звернення 10.04.2019).
17. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> (дата звернення: 03.04.2019).
18. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 03.04.2019).
19. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 03.04.2019).
20. Про товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (дата звернення 20.04.2019).
21. Квасницька Р. С. Управління капіталом підприємства через призму еволюції його визначення та змісту як економічної категорії. *Наукові праці донецького національного технічного університету*. 2003. № 56. С. 223–229.

22. Кенэ Ф., Тюрго А. Ж., Дюпон де Немур П.С. Физиократы. Избранные экономические произведения: предисл. с франц., англ., нем. Москва: Эксмо, 2008. 1200 с.
23. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент. Житомир: ЖІТІ, 2001. 440 с.
24. Концептуальна основа фінансової звітності: прийн. від 01.09.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009 (дата звернення: 02.04.2019).
25. Кошельок Г. В., Малишко В. С. Факторний аналіз рентабельності власного капіталу підприємства. *Економіка та суспільство*. 2016. № 7. С. 25-28.
26. Крупка Я. Д., Задорожний З. В., Гудзь Н. В. Фінансовий облік: підруч. 4-те вид. доп. і перероб. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 451 с.
27. Крупка Я. Д., Назарова І. Я. Балансове узагальнення та звітність підприємств у період реорганізаційних перетворень. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 1. С. 108-114.
28. Крупка Я. Д., Назарова І. Я. Про масштаби та способи розкриття інформації у примітках до фінансової звітності. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2009. № 7. С. 144-149.
29. Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В. Облік, оподаткування і правове регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності: навч. посіб. 3-те вид., переробл. і доповн. Тернопіль: Крок, 2017. 264 с.
30. Крупка, Я. Д. Методи оцінки майна та інвестицій в обліку й звітності. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. 2015. № 1. С. 76-83.
31. Куриленко Т.П. Теоретичні аспекти визначення ділової активності. URL: www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_6/6.pdf (дата звернення 25.04.2019).
32. Мельник М. В. Власний капітал як економічна категорія: його сутність та структура. *Глобалізація обліку та звітності: збірник наукових праць студентів*. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. С. 38-41.

33. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності: затв. Наказом № 476 Міністерства фінансів України від 11.04.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0476201-13> (дата звернення 25.04.2019).
34. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: затв. Наказом № 433 Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv> (дата звернення 25.04.2019).
35. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності»: прийн. від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013 (дата звернення: 03.04.2019).
36. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 «Податки на прибуток»: прийн. Від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_012 (дата звернення 03.04.2019).
37. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 31 «Частки у спільних підприємствах»: прийн. Від 12.03.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_040 (дата звернення 03.04.2019).
38. Міжнародний стандарти фінансової звітності 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності»: прийн. від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_004 (дата звернення: 03.04.2019).
39. Назарова І. Я. Формування інформації про капітал у звітності підприємства. *Інноваційна економіка*. Тернопіль: ТАЙП, 2012. №. 10. С. 284 - 286.
40. Назарова І.Я. Аналіз методів оцінювання активів, зобов'язань та капіталу при реорганізації підприємств. *Економічний аналіз: збірник наукових праць*. 2013. № 2, т. 4. С. 214-220.
41. Назарова І.Я. Облік та розкриття інформації в умовах реорганізації підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2009. 202 с.

42. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом №73 Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/stru#Stru> (дата звернення: 02.04.2019).
43. Омецінська І.Я. Баланс як елемент формування інформаційного середовища. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовтня 2014 р. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. С. 94-95.
44. Панасюк В. М. , Назарова І. Я. Класифікація власного капіталу: правові та облікові аспекти. *Стан і перспективи розвитку бухгалтерського обліку в умовах глобалізації*: моногр. / за наук ред. д.е.н., проф. З.-М.В. Задорожного. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 26-33.
45. Пантелеєв В. П., Юрченко О. А., Курило Г. М., Безверхий К. В. Звітність підприємств: навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл. за спец. «Облік і оподаткування») / за заг. редакцією д. е. н., проф. В. П. Пантелеєва. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2017. 432 с.
46. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 10.04.2019).
47. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: затв. наказом №92 Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення 20.04.2019).
48. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник. Тернопіль: Економічна думка, 2004. 416 с.
49. Потрібно збільшити або зменшити статутний капітал? Як це потрібно робити в рамках нового Закону про ТОВ та ТДВ. *Дебет-Кредит*. 2018. URL: <https://news.dtki.ua/state/other/50532> (дата звернення 20.04.2019).
50. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения: пер. с англ.; предисл. П.Н. Ключкина. Москва.: Эксмо, 2007. 690 с.
51. Сей Ж.-Б. Трактат з політичної економії. Економічні софізми. Економічні гармонії. Москва: Дело, 2000. 546 с.

52. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: пер. с англ. Москва: Эксмо, 2007. 960 с.
53. Фальченко О.О. Облік власного капіталу за національними та міжнародними стандартами. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 12. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/12_2017_ukr/36.pdf (дата звернення 10.04.2019).
54. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів екон. спец. 2-е вид., перероб. і доп. - Житомир: [б.в.], 2001. 300 с.
55. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.04.2019).
56. Шубенко Є.С. Власний капітал як об'єкт облікового дослідження в умовах реорганізації господарських товариств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2016. № 4 (78). С.110-122.
57. Шубенко Є.С. Організація обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств. *Незалежний аудитор. Науково-практичне видання*. 2016. № 15 (1). С. 69-78.
58. Якимов Ю. О. Законодавчі прогалини та колізії в нормативно правовій базі обліку та контролю власного капіталу. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2011. №. 32. С. 1-10.

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку і оподаткування підприємницької діяльності**

МЕЛЬНИК Марина Василівна

**ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА АНАЛІЗ ЙОГО СТРУКТУРНИХ
ЗМІН**

(на матеріалах ТОВ «Добробут»)

спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

освітньо-професійна (наукова) програма «Бакалавр»

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Частина 2

ДОДАТКИ

Тернопіль – 2019